

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

I.

Ako te sušca meseca vzpomladansko solnce izvabi iz mesta, videl boš, kako se priroda počasi vzbuja iz dolzega zimskega spanja. Trate so ravnokar vrgle raz sebe belo odejo, ali še nimajo bujnega zelenega krila, niti pisanih cvetlic, in kakor bi jih bilo sram pred teboj, ki si prezgodaj prišel, da se ž njimi veseliš mladega življenja. Tudi v gozdu nisi dobro došel; drevesa kažejo gola rebra in ti ne morejo dati hladne sence, niti ne napolnujejo zraka z óno krepično dišavo, ki človeku tako dobro dé; drobnih ptičic tudi še ni, da bi s svojim žvrgolenjem oživiljale čarobno tihoto; oskubeno grmovje pa je podobno živim butaram, povezanim s trnjevim pasom, ki s skrajnim koncem seza do tal. Tu zagledaš trdo pod grmovjem skrito ponižno vijolico in če potrgaš nekoliko trnjeve mreže, nabral boš kmalu poln šopek nežnih cvetlic, veselo znamenje, da se priroda že pomlaja in da je ni zatrl zimski mraz.

Takih dišečih vijolie nahajaš tudi v življenji narodov. Prišel si v Trst. Tuji glasovi ti zvené na uho, neznane podobe se kažejo tvojim očem. Ali le malo potrgaj trnje, ki bi rado zadušilo zdrave slovenske kalí, in dovolj boš našel lepega domačega bilja. Pustiva gizzdave palače ob morskem obrežji. Pojdiva v staro mesto. Ulice so ozke, da se človek komaj ogiblje človeku, a visoko nad teboj se sveti lisa modrega neba, kakor nad kako razpoko. Stopiva čez prag. Temno je. Le za menoj pojdi. Če se ne motim, zdaj sva v četrtem nadstropji. Tu so vrata z vrezanim okencem; tu notri poglej, le-sem prislôni uho.

Takoj pri uhodu je kuhinja, a iz nje so na stežaj odprta vrata v precèj prostorno sobo. Na malem odprtem ognjišči netí ogenj mlada žena, mudí se jej, premalo ima rok, premalo očij, da bi vse videla in vse opravila. Od ranega jutra do pozne noči ima zmerom polno dela, zdaj treba opravljati troje malih otročičev, zdaj skrbeti za kuho, a komaj je posoda pospravljena, že se med drobnimi prsti suče šivanka. Tako poteka ura za uro in hitro mine dan. Ali pridna gospodinja se zarad tega še nikdar ni potožila, njeno srce je vedno veselo, čelo vsekdar vedro. Razpihala je ogenj, odgovorila nekoliko besed nežni hčerki, ki se ni genila od máterinega krila ter v jedni sapi povpraševala za sto in sto stvarij, in že je zopet morala v sobo. Tu se je v zibelki prebudilo dete in na prvi krik je bila skrbna mati pri njem ter mu z

ljubeznivim svojim pogledom izvabila smeh na solzna očesca. Naš pogled pa je obtičal v drugem kotu sobe. Na lesenem naslanjači sedi suh mož visoke postave. Dolga črna suknja in beli kolar kažeta, da je duhovnik. Plešasto glavo mu obdaje venec redkih sivih las, a oči — oči so že davno ugasnile in pokrivajo jih mlahave trepálnice. Bil je nekđaj dušni pastir po božji volji, pravi oče poverjenih mu duš. Posvetnega blaga nikdar ni iskal, a še to malo, kar je imel, delil je rad s siromaki. Malo je bilo taciñ delavcev v vinógradu Gospodovem. V tem ga potare huda bolezen, in ko je zopet okreval, ni več videl lepega božjega dné. Priprosta selska cerkev je bila vsa natlačena pobožnega ljudstva, iz najdalnejših vasij so prišli, da bi še jedenkrat čuli ljubljeneega duhovnega očeta. Mlad duhovnik ga je za roko pripeljal pred oltar. Tu je slepi starček zadnjikrat povzdignil svoj glas, zadnjikrat oznanoval besedo božjo; in ko je od vernih ovčic jemal slovo, ni ga bilo očesa, da ga ne bi orósile solze iskrenega žalovanja.

Tako je častitljivi mož, udan v trdo usodo, na stare dni prišel k bratranki svoji ter v mali družbici mirno čakal, kdaj ga bode Gospod poklical k sebi. Radi so ga imeli. Nikomur ni bil na poti. Saj je bil dober, kakor sam nebeški poslanec, in če so se kdaj nad mladima zakonskima zbirali črni oblaki, on jih je s tolažilno besedo svojo vselej znal pregnati. Čez dan je bil pravo veselje otrokom, zlasti je mali Francek rad slonel na njegovem kolenu, poslušal ga in izpraševal, obetal mu, da se bode v šoli pridno učil in da bode tudi on kedaj „gospod“. Ko so pa otroci zaspali in se je oče od dela ves truden povrnil domóv, takrat so vsi trije sedli k mizi in ni je po vsem velikem mestu bilo srečnejše družbe. Skušeni strije jima je dajal dobrih naukov, vzpodbujal ju, da nista izgubila srca v težavah vsakdanjega življenja, a napósled je dobro bratranko celó pregovoril, da je brata Vinka s Krasa pozvala v Trst in ga obdržala pri sebi, dokler ne bi izdelal vseh latinskih šol.

Ko je Vinko prišel v hišo, začelo se je novo življenje. Strije je sicer izgubil vid, ali ostal je bistrega uma in domoljubno njegovo srce je še zmerom gorelo za narod slovenski, kakor takrat, ko je škof Ravnikar zahajal k njemu na kmete. Zdaj je imel, v kogar je mogel presajati, kar je sam lepega mislil in čutil, in z nova je oživel, ko je videl, da je za dobro seme našel tudi dobra tla. Otroci so se takoj sprijaznili z novim ujcem, ki se je v njihove igre bolje razumeval, nego stari strije, in bili so zeló nejevoljni, ako ga dolgo ni bilo iz šole. Sestra in svak sta ga tudi bila vesela, saj je zmerom vedel kaj povedati, ali pa je vsem skupaj čital iz kake slovenske knjige ali iz „Novic“, toda sitnosti jim ni prizadeval, skrbi pa tudi ne. Bil je priden in kmalu je

začel poučevati druge otroke, strijc pa je itak za vse sprosil božjega blagoslova. Hitro je potekalo leto za letom in le prezgodaj je Vinko dovršil osmo šolo.

Bil je vroč poleten dan. Bogata gospôda je jela odhajati na Goriško in Kranjsko, siromaški ljudje pa so tičali doma v tesnih svojih stanovališčih in trdo so zapirali veternice, da bi se ubranili pripekajočih solnčnih žarkov. Slepí strijc je mirno sedel na svojem naslanjači, ali imel je danes malo besedij. Vročina je tudi njega prevzela; pa za to ne bi maral, saj je bil vajen hujših nadlog. Bil je zamišljen in videl si mu na obrazu, da je v nenavadnih skrbéh. Vinko je delal véliko preskušnjo. Da je ne bi naredil, tega se strijc ni bal; ali kaj potem? Zvedenemu starčku se je že davno dozdevalo, da Vinko nima pravega veselja za duhovski stan, a siliti ga ni hotel, saj je dobro vedel, da ga ni nesrečnejšega človeka, nego duhovnik brez poklica. Ko bi bil še na svoji fari, rad bi ga podpiral, da bi si izvolil stan po volji svoji, ali v sedanjem tožnem stanji ima komaj, da preživi sam sebe. To je bilo, kar je težilo mehko srce plemenitega moža. V tem zagrmí strel od sv. Justa in zapeli so zvonovi po vseh cerkvah. Bilo je poludné. Strijc vstane, prekriža se in na glas moli angeljsko česčenje, mati in otroci pa so molili za njim. Ko so odmolili, poprime bratranka besedo, da pretrga neprijetno molčanje, in reče:

„Danes pa Vinka dolgo ni.“

„Saj ga tudi še ne bo. To ni, kar si bodi, odgovarjati za vseh osem šol. Nekdaj je bilo vse drugače. Nekdaj se je sploh lože živelo in tudi mladini je bilo bolje. Dan danes pa se dečki morajo ubijati in beliti si glavo s stvarmi, za kakeršne se nekđaj nihče niti zmenil ni. A zakaj vse to? Za ubogo skorjico kruha!“

„No, hvala Bogu, našemu Vinku ne bo sile. Tri leta v Gorico, zadnje leto zopet v Trst, a potem na faro, če ga ne bodo škof kar takoj pri sebi obdržali, ker je tako bistre glave. Na novo mašo, na to se pa res veselim. Takrat pojdemo vsi domóv na Kras. Kaj ne, strijc, takrat boste še jedenkrat stopili na leco, saj vas lahko kdo za roko gori pelje. Le škoda, da ranjke matere ni več; kako bi bili veseli!“

Strijc ni na to odgovoril ničesar. Zopet je umolknil, a temnemu njegovemu očesu se je ukradla debela solza. Dobra žena je ni videla. Vrnila se je v kuhinjo, da pogleda, kaj bo z obedom. Zđaj zaškripljejo vrata in Vinko stopi čez prag. Otroci so kar poskočili okoli njega, danes ga še niso videli, a zadnje dni se kar nič ni utegnil ukvarjati ž njimi. Tu se v sobi oglasi strijc:

„Vinko, kako je?“

„Dobro, z odliko,“ zavrne mu sinovec, stopi k starčku in mu hvaležno poljubi roko.

„Tako je prav. Saj sem vedel, da ne more biti drugače. Le priden bodi, ne pozabi na Boga, in Bog te ne bo zapustil.“

Rekel bi človek, zdaj bo veselje v hiši, a bilo je ravno narobe. Strijc je čakal, kaj poreče sinovec, a ta se s svojimi naklepi ni upal na dan. Kadar se po leti bliža huda ura in se je solnce že skrililo za oblake, takrat je v prirodi vse tiho in mirno, kakor v gluhi noči. Noben listič se ne gane na drevesu in le sem ter tjà pade kaka debela kaplja. Tako ti je bilo tudi v sobi pri starem, slepem strijci, ko se je imela odločiti Vinkova usoda. Zdaj je jeden izustil kako besedo, zdaj drugi, ali pravega pogovora le ni bilo med njimi. Otroci so kmalu uvideli, da si danes z ujemem ne bodo pomagli, in šli so rajši v kuhinjo k materi. Le-tá bi bila rada vprašala, kaj je bratu, da je tako žalosten, ali ni se upala. Mogoče, da mu je pri skušnji kaj izpodletelo, a tega le ne bi rada čula. Naj že bo, kar hoče, dobrega gotovo nič ni, mislila si je, in rajša je molčala. Tiho je pogrnila mizo, in ko je njen mož prišel od dela, postavila je nánjo zmeren obed. Po obedu se je očetu zopet mudilo od doma, strijc in Vinko pa sta še posedéla za mizo.

„No, kaj si sklenil? Kam pojdeš zdaj?“ povpraša strijc plašnega sinovca, ki je danes imel tako malo besedij.

„V Prago. Na vseučilišče.“

„V Prago?“ ponoví skrbni starček in se zopet malo zamisli, potem pa nadaljuje: „To je daleč, to je skoraj še jedenkrat tako daleč, kakor na Dunaj. A kaj boš tam?“

„Izučil bi se za profesorja.“

„To bi že bilo. Ali kako boš prišel tjà? Kako boš tam živel?“

„Peš pojdem. Čisto brez novcev tudi nisem; zadnje dve leti sem si dosti zaslužil; za prvi čas bo že, in s časom se bo tudi tam kaj našlo.“

„Mogoče. Bog daj! Ali preveč ne smemo grešiti na božjo milost. Premalo je gotovega.“

Vinku se je čelo zvédrilo. Da bode strijc tako malo ugovarjal, tega se ni nadejal. Odleglo mu je. Srce mu je zopet vzkipelo o plemenitih osnovah za bodočnost, in že jih je hotel razodeti domoljubnemu starčku, da bi ga spravil v dobro voljo. V tem se iz kuhinje začuje bridki jok. Sestra stopi na prag in milo toži:

„Vinko, Vinko! Ali nas boš res zapustil, za zmerom zapustil?“

Brat jo tolaži in jej dokazuje, da ločitev ni za zmerom; v treh, štirih letih pride lahko v Trst za profesorja in zopet bodo skupaj, in

še lepše jim bo, kakor doslój. Ali vse zastonj. V ženi govori srce, in nič ne opraviš z umnim dokazovanjem.

Začeli so se žalostni dnevi. Vsi so bili nekako potrti, veseli družinski pogovori so čisto pojenjali in celó otroci so bili bolj tihi. Vinko se je pripravljaj na pot; treba je bilo marsikaj poskrbeti, tu se posloviti, tam se posvetovati ter si nabrati nekoliko priporočilnih pisem. Če je prišel domóv, moral je vedno biti pri stríjci, ki mu je imel še toliko in toliko povedati, in bolj ko se je bližala ura ločitve, več je izkušeni mož imel na srci. Ljubil je sinovca, katerega je celih osem let učil in odgajal. Ves čas je po malem presajal vánj krepke kalí domo-ljubnega bilja, ki ga sam ni več mogel vzrediti. Duh njegov imel bi v Vinku dalje živeti. Ko bi vedel, da se mu bo ta želja izpolnila; da bo Vinko ostal dober kristjan in pošten Slovenec; potem ga rad izpusti, naj gre v svet, da se zveden in učen zopet povrne v domovino sebi in narodu svojemu na korist. (Dalje prihodnjič.)

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

IV.

Kakor je Akvileja v I. in II. stoletji po Kr. dosegla vrhunec svojega vnanjega blišča, svojega obrta in trgovine, tako si je v naslednjih stoletjih utemeljila tudi svojo strategično važnost in bojno slavo. Prva prilika za to se je pokazala takrat, ko se je bil cesar Maximinus Thrax zagrozil, da hoče Rim razdejati, ker je namestu njega volil druge cesarje. Prestrašeni Rimljani začnó v naglici misliti na obrambo talijanskih mej, da bi Maximinus ne mogel skozi nje prodreti. In pri tem je morala glavna naloga zapasti baš naši Akvileji, ker ona je odločevala usodo vse Italije.

Iz Rima sta prišla dva senatorja, da bi vse potrebno za obrambo uredila. Najpoprej je bilo potreba zanemarjene in poškodovane mestne zidove popraviti in prezidati, kakor smo videli že zgoraj. Potem so skrbeli za nakopičenje vsakovrstnega živeža, da bi pri bodočem obleganji ne pošla hrana, pa tudi da bi sovražniki ne mogli ničesar dobiti in bi bili od lakoti prisiljeni oditi. Zato so od vseh strani gonili živino in dovažali žito v mesto. Po vsej bližnji okolici so morali prebivalci svoje žito požeti, svoje travnike pokositi, sadje potrgati in potem

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

II.

Bilo je o velikem Šmarijinu. Solnce je bilo že visoko na nebu in je čarobno zlatilo vrhove očaka Triglava, ki je sivo svojo glavo ponosno dvigal proti modremu nebu. Niti najmanjše meglice ni bilo najti na čistem obzorji, le zdaj pa zdaj se je povzdignil škorjanček ter je presladko odžvrgolel jutranjo svojo pesen. Vedno pomlajajoča se priroda je razkrila pred teboj vse svoje krasote, in kakor gizdava deklica se je zadovoljna ogledovala v mirnem zrcalu Bledskega jezera. Ves omamljen od tolikega sijaja si obstal in se zamislil. Kar te glasna godba prebudi iz sanj. Ozreš se, in na cesti od Zagorice se ti kaže nenavaden prizor. Velika množica ljudij, gosposkih in kmetskih, domačih in tujih, pomika se veselo proti jezeru, da se kar cesta kadi. Pred njimi stopajo godci in trobci, a nad glavami jim vihrajo trobojne slovenske zastave. Največja nosi pozdrav od Jadranskega morja in kliče planinskim bratom: „Složimo se!“ Glasba in petje, „živeli!“ in „slava!“ povzdiguje slovesno veselost, da se razlega in odmeva daleč na okoli. Pri jezeru se ustavijo rodoljubni popotniki in umolknejo; njihovim očem se je pokazal jeden najlepših biserjev božjega stvarjenja, o katerem pesen poje, da je „kinč nebeški“. Dolgo so strmeli in delj ko so občudovali ta „raj slovenski“, bolj se jim je v srci razplamenil ogenj čistega domoljubja. Hitro je minula ura za uro, že je solnce stalo na temenu, a od grajske cerkve je glas zvona oznanil poludné. Trobci zatrobijo, zastave se vzdignejo in vsa množica bližnjih in dalnjih gostov se napoti proti Gradu.

Na visoki strmi pečini prav tik jezera stoji, kakor orlovo gnezdo, bledski grad. Tu so se nekdanj mogočni brižinski škofje krepili v zdravem gorenjskem zraku, in takrat je tu gori bilo pač živo in veselo. Danes pa je vse zapuščeno in prazno, in le tu in tam najdeš še kako znamenje minule slave. Pod gradom stoji stara župna cerkev, a za njo so po gorski rébri razpostavljene hiše in kočé nekdanjih bledskih kmetov. To ti je tako zvana „vas v Gradu“, ki je vsa skrita v gostem sadnem drevju, da je skoraj ne vidiš, dokler nisi v nji. Pot skozi vas je sicer kamenita in ozka, pa je tudi prijazna, kajti zelena drevesa molé svoje veje čez njo in od hiš jo ločijo gredice lepih cvetlic. Tod se je počasi pomikal slovesni sprevod. Konec vasi se je razširila pot v gladko cesto,

in kraj nje zagledaš že od daleč lepo, zidano hišo z gornjim nadstopjem, kakeršnih po Kranjskem sploh imajo gospodarji, ki so se z imetjem in omiko povzdignili nad preprostega kmeta. Pred hišo je prostorno dvorišče, posuto z drobnim peskom, a med njim in med gospodarskimi poslopji je vrtec, nekoliko dreves in prav ličen golobnjak. Kamor se ozreš, vse je čisto in snažno, kakor na praznik. Za hišo je velik travnik, a pogled je odprt proti Savi in okroglemu, visokemu Stolu, ki loči Kranjce in Korošce. Le-sem se je napotila domoljubna družba, da praznuje zvezo in zlogo vsega slovenskega naroda. V poln „vezan“ kozolec so zasadili zastave, in pod njim so sedli za mizo Hrvatje in Korošci, Primorci in Štajerci ter domači Kranjci. Vse je navdajalo jedno čustvo, ki sicer ni bilo vsakemu jednako jasno, vendar pa je vse jednako navduševalo in povzdigovalo. Bila je ravno nova prehodna doba. V narodnem življenju se je jelo zopet daniti. Kakor kmetovalcu ob slabem vremenu delo zaostaja, tako Slovenci dolgo dolgo niso mogli dočakati ugodnega vremena, da bi mogli obdelovati polje svoje. Zdaj so znamenja kazala na bolje. Toda dela je bilo mnogo, delavcev malo. Sešli so se torej iz vseh krajev, da bi drug drugega vzpodbujali in se posvetovali, kako začeti. Pesnik Lovro je vzletel na lahkih krilih bujne domišljije svoje v davno minule čase ter je pri starih Grkih iskal vzorov slovenskemu narodu. Kakor so se v Olimpiji zbirali pesniki in umetniki, tako naj bi se slovenski pisatelji vsako leto shajali na Bledskem jezeru; tu naj bi v svečanem zboru čitali plodove uma svojega in najboljšemu dosodili lovorov venec. Pesniški govor je vso družbo napolnil s pesniškim navdušenjem. Vsi so se ujemali z Lovrom; zdaj se je vzdignil jeden, zdaj drugi, in ni ga bilo konca rodoljubnim razgovorom.

Pri konci dolge mize je sedel mladenič srednje rasti. Po rumenkastih laseh bi sodil, da je mirne krvi, ali za naóčniki so živo migljale modre njegove oči, in ko so mu domoljubne besede udarjale na uho, zarudel je zdaj po vsem obrazu, zdaj mahnil z roko. Napósled se tudi on vzdigne in poprime besedo. S tresočim glasom je razlagal, koliko plemenitega dela čaka mladine slovenske, in rotil je vrstnike svoje, naj ne zamude pravega časa, ko jim je nabirati znanja in vednosti, da bodo potem koristili narodu in mu pomagali do boljše bodočnosti. Odobravajoči „živel“ je donel od vseh strani nadepolnemu govorniku, ki se je nekoliko sramoval, nekoliko pa je bil ponosen na prvi korak, s katerim je stopil v javno življenje. Ta mladenič, na katerega so zdaj bile uprte vse oči, bil je Vinko. Na usodepolnem svojem potovanju v Prago se je udeležil bledskega shoda, da bi se seznanil

z veljavnimi slovenskimi možmi ter ob jednom videl najlepši kraj domovine svoje. Spomin na Bledsko jezero ga je imel pa tudi ohrabriti, da ne bi obupal, če bodo hudi viharji hoteli polomiti mlado drevesce njegovih nad.

Solnce se je že nagnilo na zahod, ko se je vesela družba vzdignila izpod kozolca ter šla proti jezeru. Brez števila ladij je bilo pripravljenih in vse so napolnili narodni romarji, da se odpeljejo na otok, ki je Slovincem že takrat bil sveto mesto, ko jim še ni svetila luč večne resnice. Kdo bi opisal, kaj človek čuti, kadar se pelje po Bledskem jezeru! Kamor se ozreš, povsod je lepo, da ne more biti lepše; priroda se ti zdaj kaže tako ljubezniva in prijazna, da bi se kar poigral z njo, zdaj je zopet vzvišena in veličanstvena, da bi najrajši pokleknil in molil vsemogočnega stvarnika tolikih krasot. Taka čustva so navdajala naše popotnike, ko so se vozili proti otoku, in česar je polno bilo srce, to je razodevalo navdušeno petje. Sredi jezera molí iz vode majhen, ves z zelenim drevjem zarasten holmec, a sredi goščave se beli lična cerkvica Matere božje. To ti je „otok bleški“. Pravijo, da so stari Slovenci tu častili boginjo Živo, a poganski duhovniki, da so tu prorokovali. Mogoče. Nekaj skrivnostnega ima ta otok. Posvetnega hrupa ni daleč na okoli, in nič te ne moti, če si misli svoje povzdignil k nebu, ali če si se vtopil v sladke sanje. Pluskanje vode in šumenje listja ti le še bolj povzdiguje razdraženo domišljijo. Srečna je torej bila misel krščenih naših prednikov, da so na tem mestu sezidali božjo hišo. Bodi si veren ali neveren, tu vsakdo molí in razkriva Bogu srčne bolečine svoje. Pa še nekaj. Nad cerkvijo je zvonček, ki ima čudno moč, da se ti izpolni, kar si želel, v tem, ko si zvonil. Kdo bi ne zvonil! Saj ga ni človeka brez želj, in ko bi bil, ne bil bi več človek. Nihče se nad tem ne spotika, ali težko, da bi kdo res verjel v čudodelno zvonovo moč, ali zvoní pa le vsakdo. Pa zakaj bi ne? Saj takšne vere in navade niso nič družega, nego pesniška stran našega življenja. In kaj bi bilo življenje brez poezije? Bilo bi od zibeli do groba dolga vrsta delavnikov, med katerimi bi ne bilo praznika. Tudi naši romarji niso opustili stare navade; drug družemu so podajali vrv, in glej, bolj vroče kakor je kdo želel, glasneje je zapel zvonček. Že je družba jela odhajati iz cerkve, tu stopi Vinko sramežljivo k vrvi; s prva je slabo potegnil, v tem mu vzkipí mlado srce, in zvoní in zvoní, kakor bi bila huda ura. Pa saj je zánj res bila huda ura; ura, ko je prestopil razpotje življenja svojega, ne vedoč, ali hodi pravo pot ali ne.

Mrak je légel na zemljo in noč je na nebu prižigala zvezde. Vsa družba se je že odpeljala, le stari ribič je s čolnicem še čakal

pri otoku. Vinko séde v čolnič in se globoko zamisli. V duhu je videl znane podobe; lepi dnevi mladih let so mu budili spomin. Videl je krasote domovine svoje, videl je srečne rojake svoje. Še nekoliko trenutkov in zapustil bode, kar mu je tolikanj drago; stráni pojde v neznan svet, in nihče ne pojde z njim, kakor up in strah. Tu se vzdrami. Oblak je odplaval; mesec je čarobno razsvetil mili kraj; po nočni tihoti pa se je razlegalo domoljubno petje.

III.

Ni brez pomena, če se pravi, da je češka dežela najlepši biser v kroni cesarja avstrijskega. Zemlja je lepa in rodovitna, leto za letom nosi obile darove na dan, in še večje bogastvo krije v drobu svojem. Narod je žilav in zdrav, in lepa njegova telesna svojstva strinjajo se z vrlimi duševnimi zmožnostimi. Dasi ni velik, hodi vender ponosno za drugimi, večjimi narodi. Pa zakaj li bi ne hodil ponosno? Saj je danes omikan, kakor je nekdaj bil slaven. Ni ti treba hoditi v mesta; v najmanjši vasi, na vsakem polji vidiš, kaj velja omika. Vinko kar strmi in se čudi, odkar je prestopil češko mejo. Vsak čas vidi kaj novega, vsak čas zapazi kakšno koristno napravo, ki bi tudi njegovim rojakom dobro došla. Nič ne mara, da mu je požirati cestni prah, saj ne bi iz železnice niti deseti del vsega tega videl. Po domu se mu nič več ne toži, saj se bo zopet povrnil, in koliko bo tedaj dragim svojim vedel povedati, koliko koristnih nauk jim bo mogel dajati! To ga hrabri, in veselo koraka dalje in dalje. Cesta, ob kateri je zasajeno lepo vzgojeno sadno drevje, gre zdaj malo navzdol, zdaj malo v breg, in zopet doli in zopet gori, kakor na gričastih tleh niti ne more biti drugače. Vinko se je bil temu že nekako privadil, ali danes se mu pot previja le predolgo. Nedelja je, pa niti popotnikov ne srečuje. Vsak čas misli: še ta klanec, in odprl se mi bode pogled daleč naprej, in videl bom, koliko imam še do prve vasi. Ali ko pride do vrha, ima pred seboj novi jarek, in zopet mora navzdol in zopet v breg. Solnce se je nagnilo, na vzhodu se že vzdiguje mrak, in predno je Vinko prispel do zadnjega vrha, zavila ga je noč v temni svoj plašč. Zdaj se je udal v svojo usodo. Jel je premišljevat in uvidel je, da je denašnje potovanje njegovo prava podoba človeškega življenja. Nikoli ne moreš priti do zaželjenega smotra, in če misliš, da si ga dosegel, pa se ti zopet odmakne. Trud se z nova začenja, in zmerom nove, zmerom večje nadloge pridejo čez te. Vinka se poloti groza. Gosti oblaki so zakrivali nebo in bilo je temno, kakor v rogu; mokra sapa je naznajala, da bo skoraj dež, in tudi bliskati se je začelo. V tem se od

daleč zasveti luč. Ne premika se, ampak čem dalje večja je. Gotovo znamenje, da tu bivajo ljudje. Vinko se je podvihal in srečno je prišel do hiš. Bile so vse zaprte, povsod je bilo že vse tiho, le od óne luči, ki je kazala gostilnico, čul se je veseli hrup.

V gostilnici pri „zlati gosi“ bilo je vsako nedeljo prav živo in veselo. V prvi sobi za dolgo mizo so sedeli gospodarji tesno drug do drugega ter se pri vrčku dobrega piva pogovarjali o dogodbah minulega tedna, o letini, o žitnih cenah, o novi železnici, ki pojde prav mimo njihove vasi, in kar je sicer bilo novega in imenitnega zánje. Časih je kdo tudi kako povedal za smeh, drugi pa je rajši napeljal besedo na politične dogodbe. Da so možaki bili dobri Čehi, kazale so podobe, ki so visele po zidu. Bili so tu Žižka, Hus, Rieger, Palacký, in med drugimi tudi Slovenec dr. Lovro Toman. V kotu za vratmi je bila na jedni stráni polica, na kateri so bili po številkah razvrščeni prsteni vrčki s kositrastimi pokrovcí, na drugem zidu pa je bila pribita velika črna ploča, razdeljena z rudečimi črtami na toliko predalčkov, kolikor je bilo vrčkov, in vsak predalček je imel svojo številko. Pred pločo je stala mizica, a za mizico je stal točaj, da streže gostom. Kadar koli je s polnim vrčkom prišel iz kleti, pogledal je številko na pokrovcí, in potem je pri isti številki na ploči s kredo zaznamenoval črto. Ta naprava je pričala o dobrem gospodarji, ki ne želi škode ne sebi, ne drugim, a razven tega reši gosta prav vsake skrbi, dokler je pri njem.

Iz te sobe so držala vrata v precèj prostorno, dasi préprosto dvorano. Stene so bile svetlo-modro pobarvane, na okoli je gorelo pred malimi odbojnimi zrcali nekoliko sveč, in ob zidu bile so lesene klopi. Tu so sedele matere in tete ter kramoljale, Bog si ga védi o čem, in ako se je kateri že jelo grlo sušiti, skočila je v prvo sobo, da potegne iz vrča soproga svojega, in hitro je bila nazaj, da zopet poprime besedo. Pri vratih je bilo nekoliko domačih godcev, a v sredi je rajala selska mladina. To se je ponavljalo vsako nedeljo, in ves teden so se stari in mladi veselili tega shoda, ki se ga je udeležil vsak, kdor je le mogel od dóma.

V to družbo se nameri Vinko, ves truden in prašen. Ko stopi v sobo, umolknili so možje ter se radovedni ozrli nánj, kajti vsakdo je takoj spoznal, da popotnik z naócniki ni rokodelsk pomagač. Postrežni krčmar mu se uljudno nakloni in mu ponudi stol pri postranski mizi, ali zbrani gostje niso dali, da bi sam sedèl in vzeli so ga med se. Vinko se ni branil, saj je danes bil bolj nego kdaj želján človeške družčine, in bil je vesel prijazne ponudbe. Takoj pové, da je Slovenec, ki potuje v Prago na vseučilišče; ali ko je videl, da poštèni možje ne

vedó prav, kdo so Slovenci, pokaže jim na Tomanovo podobo, ki je ravno nad njimi visela, in reče:

„I, no, Slovenci, to so tisti narod, ki ga zastopa doktor Toman.“

Zdaj je bilo vsem vsaj toliko jasno, da morajo Slovenci biti Čehom prijatelji, ker imajo tacega vodjo, da sme biti na stráni prvakom češkim. Vsem pa to le ni bilo dovolj, a da bi kaj več zvedeli, vpraša jeden, kakšna mesta imajo Slovenci. Vinko jim odgovori:

„Stolno mesto je Ljubljana, ali večje in imenitnejše je Trst, kjer se steka vsa prekmorska trgovina cesarstva našega.“

„A! Trst, zánj pa že vem, zánj,“ zavrnilo mu je kar nekoliko glasov ob jednom. Na to se na dolenjem konci mize vzdigne malo človeče in reče:

„Gospod! sin moj, ki je ravno prišel od vojščakov, trdi, da imajo v Ljubljani po ulicah leseni tlak. Ali je to res?“

Tovariši mu se neverno posmehujejo, Vinko pa jih poučí:

„V dveh ali treh ulicah so si v Ljubljani res omislili tlak od hrastovih kolčkov, ali to le za poskušnjo; toda opustili so drago začetje, kajti uvideli so, da bi bilo to slabo gospodarstvo danes, ko že za druge stvari skoraj ni lesa, a ne da bi ž njim delali ceste.“ —

Tako ni bilo ne konca ne kraja izpraševanju in Vinko že ni mogel vsem sproti odgovarjati. Bolj nego ta splošni pogovor zanimala sta ga dva moža, ki sta sedela njemu ob desni strani ter se med seboj prav živahno menila. Bila sta dobra soseda. Polje svoje sta imela ob reki, ki sicer ni bila velika, ali časih je nenadoma narastla in bila tako de-roča, da je kar svet trgala. To jima je delalo skrbí, in posvetovala sta se, kako bi se v bodoče ubranila večje škode. Jeden je mislil, da bi bilo treba breg podzidati, drugi pa je ugovarjal in rekel, da bi bilo bolje in ceneje, ko bi svet pri vodi utrdila s kolci in s plotom in ob bregu zasadila vrbe. Da bi jim stvar bila jasna, risala sta s kredo po mizi, kakor kakov zemljemerec. Tacih kmetov Vinko še ni videl, in ni mu dalo miru, dokler se ni tudi on jel vtikati v njiju pogovor. Zlasti všeč mu je bil Prokop, in predno se je družba razšla, bila sta dobra prijatelja. Pri odhodu ga je Prokop povabil, naj bi drugi dan prišel k njemu na dom, in pokazal mu bo, kakšna je češka kmetija.

Ko je Vinko drugo jutro vstal, čakal ga je novi znanec njegov že doli v gostilnici. Šla sta skozi vas, ki se je razširila v širok trg. Hiše so bile vse povprek čiste, in lep lesen plot je zagrajal veliko dvorišče in gospodarska poslopja. Kraj hiš se je vlekla skozi vso vas z drobnim peskom posuta steza in ob nji so stala košata drevesa, da so vaščani ob slabem vremenu in v veliki vročini mogli brez ovér hoditi

drug k drugemu. Na vasi nisi videl ljudij, kajti bili so že od ranega jutra na delu, samó mali dečki so tu in tam gonili na pašo cele tolpe gosij, kakeršnih znajo izrejati le Čehi. Vse to ni bilo nič nenavadnega, če tudi je pričalo o dobrem stanji češkega kmeta. Tem bolj se je čudil Vinko, da ima skoraj vsaka hiša tablo z imenom kakega rokodelca, kakor po mestih, in radovedno vpraša prijatelja svojega:

„Kaj pa pomenijo te table, saj ste sinoči dejali, da ste pri vas sami kmetovalci?“

Prokop mu smehljaje odgovori: „Tako je. Kmetija je podlaga našemu življenju, ona je prva. Ali časih pride slaba létina, toča ali druga uima, in zastonj je bil ves tvoj trud, nimaš, da bi plačal davkov, a moraš do družega leta preživiti sebe in še nekoliko svojih. To je hudo, zlasti za male kmetije, ki človeka komaj sproti živé. Zato je pri nas že stara navada, da se mora vsak kmeti sin učiti kakemu rokodelstvu, tudi če ostane na domu. Po leti je kmet, po zimi obrtnik. Vsak posestnik ima torej na hiši znamenje rokodelstva svojega.

„To je res lepo in vse hvale vredno, ali če je vsak sam rokodelec, bo delo svoje slabo spečal.“

„Gotovo, ko bi čakal naročila. Zato treba stvar drugače ukreniti. Ta-le gospodar n. pr. je čevljar. Zdaj, ko je na polji obilo dela, ima vse čevljarsko orodje pospravljeno; kakor hitro pa bo poljsko delo v kraji, nakupil si bo kož in pridno bosta s sinom šivala vso zimo, in žena bo z gotovim delom hodila po sejméh. Ni, da bi obogatel, ali nekaj je že in lože se živi.“

„To pa to. Ali za takšen obrt treba gotovega novca, a kdor tega nima, kaj li on?“

„Tudi zánj smo poskrbeli,“ odgovoril je Prokop, „vidite, tam-le na óni veliki hiši napis „Občinska posojilnica“. Tjà nosimo, kar si prihranimo: a kdor treba, izposodi si ondu za poštene obresti, in vsem je pomagano.“

Vinko se ni mogel načuditi. Kar je videl in slišal, vse je kazalo, koliko omika pomore tudi préprostemu kmetu. Domoljubno srce njegovo je bilo veselo in zadovoljno in najrajši bi zletel domóv, da bi vse to razodel slovenskim rojakom svojim.

V tem odpre Prokop vratca pri plotu in prosi Vinka, naj gre naprej. Bila sta na domu. Izza ograje sredi prostornega dvorišča je povzdignilo nekoliko lepih, molznih krav debele glave in čudno so gledale proti vhodu na prihodnika. Vinko je takoj zapazil nenavadno ograjo in radovedno je vzkliknil:

„A kaj je to?“

„Tu imamo čez dan krave, da se naužijejo dobrega čistega zraka.“

„Kaj jih ne gonite na pašo?“

„Nikdar ne. To bi bilo slabo gospodarstvo! Živina se na paši ne vzredí tako lepo, kakor domá; travniki dajó več in tečnejše hrane, nego pašniki, a da ne omenim družih koristij.“

Ko sta ogledala vse gospodarske naprave in vrt s prelepim sadjem, védel je Prokop novega svojega znanca v hišo. Tudi tu je bilo vse čisto in pripravno, da ni moglo biti bolje. Stene v sobi so bile bele kakor sneg in na njih je viselo nekoliko svetih in nekoliko domoljubnih podob. V jednom kotu je stala postelja z visokimi mehкими blazinami, v drugem klavir, a na polici je bila cela zbirka poučnih in zabavnih knjig. Na mizi so ležale najnovejše politiške novine, gospodarski listi in še časopis za splošen pouk in kratek čas. Tako je Prokop vedno ostal v zvezi z ostalim svetom, in ako je v knjigah ali v časopisih čital kaj novega o kmetijstvu, takoj se je tudi on po tem ravnal in še nikdar se ni kesal. Rad bi bil Vinku pokazal družino svojo, toda bili so vsi na polji in se pred večerom niti ne bodo povrnili. Sédla sta torej za mizo in se še nekoliko časa pogovarjala o kmetiškem življenji na Češkem. Vinko je imel zmerom kaj novega povprašati, in ni se mogel ločiti od moža, ki je bil prav takšen, kakeršnega si je on želel, da bi kdaj bil slovenski kmet. V tem se ozre proti oknu in vidi, kako se góst dim valí proti nebu. Ves prestrašen vzklikne:

„Gori!“ in skoči k oknu; ali zdaj je še bolj obstrmel, ko je videl, da se kadí iz visokega dimnika, in vpraša:

„Ali imate tudi fabriko v vasi?“

„Imamo jo, in sicer svojo. Že več let smo sadili peso, ki je zmerom prav dobro rodila, in vozili smo jo v mesto, kjer so nam jo vso odkupili v tamošnji cukrarnici. Toda vožnja je bila dolga in draga, in uvideli smo, da je premalo dobička. Tu pravi sosed moj: „Kaj, ko bi si napravili svojo cukrarnico?“ V prvi hip se nam je to nemogoče zdelo; ali bolj ko smo preudarjali, bolj smo se prepričali, da pojde. Pozvali smo iz Prage zvedenega gospoda, ki nam je napravil natančen črtež ter zračunil, koliko bi za takšno začetje trebali novcev, in jeli smo med seboj nabirati podpisov za délnice. Ko smo videli, da ne trebamo tuje pomoči, sklenili smo še, da se nikdar nobena délnica ne sme prodati iz vasí, in lanske jeseni nismo pese več vozili v mesto, ampak prodali smo jo sami sebi v domačo cukrarnico.“

To je bilo Vinku več, nego si je kdaj v domoljubni svoji domišljiji mogel misliti. Uvidel je, koliko more pošten slovensk rodoljub koristiti svojemu narodu, in koliko ledine bo še treba preorati. Poslovil se je pri Pro-

kopu ter se napravil na pot. Stopivši na prag, videl je ravno, kako so mali dečki veselo hiteli iz šole domov, ali vsak je razven knjig imel v roki tudi gosli. Prokep mu tudi to razjasni, rekoč:

„Saj veste menda že tudi pri vas na Slovenskem, da so Čehi dobri godci. Pri nas je vsak učitelj nekoliko zveden v godbi in ko je končal navadni pouk, vadi učence še kake pol ure gósti, in zato mu starši radi navržejo kakov groš čez propisano plačilo.“

Nikdar se Vinko ni nadejal, da bode v préprosti češki vasi zvedel toliko koristnega in potrebnega za razvoj naroda svojega. Zadovoljen je zapustil malo znani kraj in lahkih nog je stopal dalje, da bi čim prej prišel, kamor ga je vèdla dolga pot.

(Dalje prihodnjič.)

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

IV.

(Dalje.)

L. 388. so se rešile razmere med vzhodnim in zapadnim rimskim cesarstvom zopet na akvilejskem zemljišči. Takrat je bil pridrl v Italijo Maximus, katerega so bili pet let poprej Britanci in Galci izbrali za cesarja svojega namestu Gracijana, ter hotel oteti jo postavnemu cesarju Valentinijanu II. Ta pa je našel usmiljenje in pomoč pri vzhodno-rimskem cesarji Teodoziji Vélíkem (379—395), ki je potolkel Maksima pri Sisku, da se je moral nazaj umakniti v okolico akvilejsko. Ali razkačeni vojaki ubijejo cesarja svojega in vržejo njegovo truplo v Natiso pri Terци („in III. milliario ab Aquileja“) 28. julija 388 (Glej: Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde, I, 348). Teodoziju pa, ki je puntarju za petami sledil iz Panonije pred Akvilejo, odpre to mesto prostovoljno vrata svoja in ga okliče za cesarja svojega.

Tu omenjeni cesar Teodozij je bil poslednji krepki vladar v rimski državi. Skušal je povsod pridobiti krščanstvu tisto veljavo, katero mu je bil cesar Konštantin Vélíki namenil, ko jo je razglasil za državno vero. Proti njemu se je vzdignil Evgenij, tajnik izdajniško umorjenega Valentinijana II. Z veliko vojsko tujih plačanih vojakov je prišel v Venecijo in Akvilejo ter začel utrjevati vse prehode Julijskih

Alp, da bi Teodozij ne mogel predreti čez nje v Italijo. Pri tem se je zanašal trdno na pomoč starih poganskih bogov, zažigal je njim brez števila žrtev in postavil na vsakem prehodu bele kipe z zlatimi strelami, predstavljajoče Jupitra gromovnika („Jupiter fulminator“).

V tem pa je bil Teodozij zbral lepo in dobro urejeno vojsko v Panoniji ter prihitel ž njo mimo Ljubljane in Logatca čez Hrušico v Vipavsko dolino. In tu, pred obličjem starodavnega Čavnana in Nanosa blizu Ajdovščine, začela se je usodepolna bitka 5. septembra 394. Vojskovali so se srdito na obeh straneh. Ali prvi dan je bila Teodoziju bojna sreča nemila in tudi drugi dan mu je šlo trdo. Tedaj pa mu pride nenavaden vojščak v pomoč. Najedenkrat začne namreč v tem jesenskem času silna burja pihati Evgenijevim vojakom naravnost v obraz. Njih pušice so popadale na tla, predno so še zadelé sovražnika. Nasproti pa je burja pihala Teodozijevim vojakom v hrbet in nosila njih strelice še z večjo silo v vrste upornikov. Burja je povzdignila tudi velik prah in ga nosila Evgenijevi vojski naravnost v oči, tako, da niso mogli gledati in se vojskovati. Kmalu je nastala med njimi velika zmešnjava. Nekateri so počeli bežati, drugi skrivati se za svoje ščite, tretji obupno tekati tjà pa sem. Vojskovodje niso mogli nič več zapovedovati in tudi njih glasu ni nikdo slišal, ker je burja presilno bučála. Teodozij porabi to priliko, udari še jedenkrat na zmešanega sovražnika in z majhnim trudom uniči ga po polnem. Tudi sam Evgenij je moral izdahniti svojo dušo na bojišči (6. sept.).

Šest let pozneje je pretela nova nevarnost Akvileji. Alarih, vodja Zapadnim Gotom, privédel je bil proti koncu l. 400. (18. novembra) čete svoje iz Ilirije in drevil ž njimi proti Italiji. Ko so Rimljani to zvedeli, poslali so mu svojo vojsko naproti k Timavju. Ali z veliko silo udari Alarih nanjo ter jo razpodi in takratni vladalec zahodne rimske države, Stilihó, moral je novo vojsko zbirati v gorjeni Italiji. Alarih pa je mahnil naravnost proti Akvileji in jo začel oblegati. Toda hrabrost Akvilejčanov in trdnost njih obzidja prebila sta tudi ta pot dolgotrajno izkušnjo s tako dobrim vspehom, kakor ob času Maksimina in Julijana. Alarih ni mogel družega opraviti, nego da je vso okolico prav čisto oplenil in razdejal. Napósled pa se zaradi velike vročine porodí kuga v akvilejski okolici in tej se kmalu pridruži tudi lakota. Tako je bil Alarih prisiljen pustiti Avilejo in osramočen dalje potegniti v Italijo (10. avgusta l. 401).

Velike čete Vandalov, Burgundov in Suevov, katere je Radagaisus l. 404. v Italijo vodil, pustile so Akvilejo pri miru, t. j. mi nimamo nobenega poročila o kakem obleganji omenjenega leta.

Ali toliko hujša nadloga je prišla na mesto pol stoletja pozneje. L. 452. je privalil grozoviti Atila, kralj Hunov, brezštevilne tolpe svojega čokastega, grdega ljudstva iz Panonije mimo Aemone (Ljubljane), katero je razdejal, potem čez Hrušico v Vipavsko dolino in Furlansko nižino. Strah in groza sta oznanjala ta „bič božji“; razrušena mesta, goreča sela, razdejana polja in grdo razmesarjena trupla pa kazala sled vojske njegove. Atila je razsajal tako grozovito, da se naš narod še dan danes s strahom in grozo spomina imena njegovega.

Rimski cesar je bil izročil obrambo Akvileje hrabremu vojaku Gaju Menapiju. Ta je v naglici zbral vojakov in živeža, oborožil mestno ozidje in pripravil vse potrebno za dolgotrajno obsedanje. Branitelj je bilo v Akvileji zadosta, ker je bilo premnogo ljudij z dežele pridrla v mesto iz straha pred Atilom; drugi pa so se rajši umaknili v visoke gore in še tretji na primorske otoke, zlasti na Grad pod Akvilejo. Na ta otok je bil poslal G. Menapius na ladijah po Natisi in po prekopih ženske, otroke in za bojevanje nesposobne možé, pa tudi vso duhovščino z njih svetinjami, ko je videl, da se obsedanje na dolgo vleče. In tudi to četrto obsedanje, najhujše od vseh, dela čast starim Akvilejčanom. Vsi napadi Hunov so bili hrabro odbiti in vse Atilino napiranje je bilo brezvspešno. Samó okolica je bila nepopisljivo oplenjena in opustošena, ker so si morali Huni vsak dan od blizu ali daleč svoj živež pridobivati.

Tako so minuli trije meseci in Hunom je vedno bolj ginilo upanje, da se bo Akvileja predala. Vročina je že hudo pritiskala, iz močvirnega zemljišča se je vzdigala nezdrava para, bolezen je žugala in živeža ni bilo najti daleč okoli. Zato so začeli Huni mrmrati in od Atila zahtevati, naj jih véde dalje. S težkim srcem se je odločil kralj privoliti v to zahtevo, ker je uvidel, da njegovi vojaki nimajo potrebnih vednostij in strojev, da bi mogel tako dobro utrjeno mesto premagati. Ali tu je ljudska vraža najedenkrat zasuknila usodino kolo.

Ko Atila nekega jutra po navadi svoji jezdi okoli mesta, zapazi ptico čapljo, kako nosi svoje mladiče iz gnezda na nekem stolpu mestnega obzidja. To ga navdá z novim upanjem. Brž skliče svoje vojskovodje, pokaže jim, kaj dela ptica in jim reče: „Glejte, ptiči slutijo bližnjo nevarnost, ki pretí mestu in zato se selé. Udarimo še jedenkrat krepko na tisti stolp in videli boste, da se zruši in nam se odpró vrata v mesto!“ — In zares, Huni so bili prepričani, da se zgodí tako, zbrali in uredili se ter udarili z vso silo proti omenjenemu stolpu. Napad je bil tako hud, da se je kmalu začelo na tistem mestu rušiti ozidje. Huni so to v velikem veselji opazili in toliko časa tisto stran na-

skakovali, dokler niso prebili zidú, da je mogla vsa ogromna vojska v mesto. Zdaj je bila vsa obramba brezvspešna: Akvilejčani so morali položiti orožje in priporočiti se milosti sovražnikovi. Ali te Huni niso poznali. Vsi izven sebe so začeli mesto pleniti in ropati, pa tudi po nepotrebnem rušiti in zažigati; poklavši več tisoč hrabrih boriteljev so zajahali zopet male ali iskre konjiče svoje in zleteli dalje po venetski nižini proti Concordiji in Pataviju.

Ali to še ni bil smrten udarec Akvileji. Ne sme se namreč misliti, da je Atila po polnem razdejal mesto in mu za vso večnost žile izpodrezal. Tisti, ki so bili ušli morilnemu orožju, zbrali so se zopet, poklicali begunce iz Grada nazaj, očistili trge in ulice, popravili poškodovane hiše in se nastanili zopet v starih svojih prostorih tako dobro, kakor so vedeli in znali. Marsikaj, zlasti javna poslopja, kipi in hrami ostali so, se ve da, zrušeni in razvaljeni. Ali jednako se je bilo njim zgodilo tudi že poprej, ko je bilo začelo krščanstvo prevladovati, zlasti potem, ko je bil cesar Teodozij izdal stroge zakone proti malikovalcem ter njih hramom in kipom. Tedaj je fanatično ljudstvo tudi v Akvileji razbilo marsikak spomenik staroumetniškega zidarstva in kiparstva.

Vender je bilo Akvileji, ki se je za vlade vzhodno-gotskega kralja Teodorihja zopet nekoliko opomogla, le malo časa prisojeno do njenega popolnega razpada. Dobrih sto let pozneje (t. j. 21. marca 569.) pridrvijo v Italijo germanski Langobardi in posedejo vso ravnino med Alpami, Apeninami in Jadranskim morjem. Po navadi svojih prednikov oplenili in opustošili so vso zemljo in tudi Akvileji niso prizanesli. Njih napad je bil povsem jednak onemu Hunov pod Atilom. Kakor takrat umaknila se je tudi zdaj duhovščina na Grad. Patrijarh Paulinus I. je odnesel s seboj vse svetinje in cerkvene zaklade ter sezidal tam nove cerkve. Kako temeljito so ta pot Langobardi Akvilejo razdejali in uničili, vidi se že iz tega, da so celó njeno ime prenesli na Grad, katerega so odslé imenovali Novo Akvilejo.

Ko je patrijarh Helija I. 579. na zboru v Novi Akvileji utemeljeval premeščenje metropole, poudarjal je razsajanje Langobardov v stari Akvileji rekoč, da je bila že pred Atilom opustošena in po njem od Gotov in drugih barbarov tako stiskana, da je komaj več dihala; sedaj pa da ne more več prenašati biča brezbožnih Langobardov („sed nunc Langobardorum infande gentis flagella sustinere non potest,“ Mon. Germ. SS. VII. 44). Nemški zgodovinarji, se ve da, ne poudarjajo radi kaj tacega, ker po njih mislih so imeli Langobardi pravico po Italiji razsajati in namestovati romansko kulturo z germanskimi ustanovami.

Tako je poginila stara Akvileja. Pri konci obstanka svojega ni bila več središče cvetočih dežel in živahne kupčije. Okoli in okoli so jo obdajali divji, plenaželjni narodi. Miru in varnosti si iskal zastonj v njenem obzidji. Ljudje so se rajši umaknili na varnejše otoke in zapuščeno mesto je začelo hitro razpadati. Vrh tega se je svet ob morji vedno bolj poniževal in voda je silila vedno dalje v deželo. Kjer so bila prej rodovitna polja, naredilo se je počasi močvirje, zrak se je okužil in ljudje so zbežali iz teh nesrečnih krajev. Kdo bi tu ne vzkliknil s starim pisateljem: „Sic transit gloria mundi!“

V.

Ali s p o g a n s k o Akvilejo ni poginila ob jednom tudi k r š č a n s k a Akvileja. Krščanstvo je prineslo Akvileji nove veljave in nove slave ter iz razvalin poganskega mesta se je vzdignila jedna najmogočnejših cerkvenih držav, ki bi se bila lahko natecala celó z Rimom. Staroslavno „orlovsko“ ime se je začelo z novič glasiti po zgodovini in preteklo je zopet še več nego tisoč let, predno se je to ime po polnem pozabilo. In Akvileja si je pridobila za naše dežele še večjo in stalnejšo vrednost s tem, da se je iz nje razširila sveta vera po gorenji Italiji in po vseh planinskih deželah tjà gori do Dunava.

Že zgodaj se je bilo zasejalo krščanstvo v Akvilejo. Pobožno poročilo zatrjuje, da je bil že l. 46. po Kr. sv. evangelist Marko v Akvilejo prišel in tu začel oznanjati sv. vero. Ostal je štiri leta v mestu in okolici ter si pridobil mnogo vernih poslušalcev zlasti med nižjim trpečim ljudstvom. Ob tistem času je prošinjal vse rimsko stanovništvo splošen nemir in splošna nezadovoljnost. Vsi so hrepeneli po tolažbi in duševnem pokoji. In takšno tolažbo je oznanjal sv. Marko, takšen pokoj je obetal vsem tistim, ki vzprejmó nauk Kristov. Razumeje se, da take besede niso mogle ostati brez vspeha in da so se sv. Marku oglašali vsak dan novi verniki in novi posnemalci Kristovi.

Toda sveti mož je moral po svojem poklici zapustiti Akvilejo ter iti dalje proti Rimu, da bi tudi drugod zasejal seme krščanstva. Pred odhodom svojim si je izbral za naslednika sv. Mohorja (Hermagora) Akvilejčana, položil mu roke na glavo in ga odvedel s sabo v Rim, da ga je sv. Peter posvetil za prvega škofa akvilejskega. Ta se je zvesto ravnal po vzgledu sv. Marka in nadaljeval po njem začeto delo. Pravijo, da je v Akvileji sami izpreobrnil nad tri tisoč ljudij, ali še več po njeni okolici. To pa ni bilo po volji rimskim mogotcem in cesarjem, ki so se sami zmatrali bogovom jednake in niso nič slišati hoteli o jednom vsemogočem Bogu, o enakosti vseh ljudij ter o povračilu za dobra

in hudobna dejanja. Zato je zaukazal grozoviti cesar Neron, naj se preganjajo kristjani in mučijo óni, kateri bi se ne hoteli povrniti k stari poganski veri. To preganjanje se je začelo tudi v Akvileji in kmalu je tekla mučeniška kri v potokih. L. 67. bile so obglavljene sv. device Evfemija, Doroteja, Erazma in Tekla ter njih trupla pometana v Natiso. Kmalu za temi so prijeli tudi pastirja krščanske čede, sv. Mohorja in njegovega dijakona Fortunata, vrgli ju v temnico in mučili na vse načine, napósled pa na tihem obglavili, da bi ju razdraženo ljudstvo ne skušalo osloboditi. Za tema prvima mučenikoma našlo se je v naslednjih dveh stoletjih še mnogo drugih, med katerimi sta najimenitnejša škof Hilarij in dijakon njegov Tatianus, ki sta bila l. 285. pri Majnici ob Soči mučena in obglavljena.

Sv. Mohorja si je izbrala goriška nadškofija za patrona svojega. Njegovo češčenje pa je razširjeno po vsem Slovenskem in po njem se imenuje naše najrazširjenejše književno društvo, ki posnema sv. Mohorja s tem, da podaje slovenskemu ljudstvu vsako leto obilo duševne hrane v svojih knjigah, katerih pošilja na stotisoče med verne Slovence. Sveti Hilarij („Jelar“) pa se časti kot patron v stolni cerkvi v Gorici.

Kakor smo tu videli je akvilejska cerkev poleg rimske najstarejša v zahodnem rimskem cesarstvu. Ta starost jej je dajala veliko prednost pred drugimi cerkvami. Njeni pastirji, nasledniki sv. Mohorja in sv. Hilarija, bili so zeló imenitni in spoštovani od vseh sosednjih škofov po gorenji Italiji, po Istri in po alpskih deželah. Zato so se začeli počasi imenovati „nadškofje“ in Pavlin I. († 569.) priložil si je celo častni naslov patrijarh. Vsi poprej omenjeni škofje so slušali povelja in naredbe patrijarhov ter se shajali k cerkvenim zborom v Akvilejo.

(Dalje prihodnjič.)

V é t r e c u.

Prijázno, vétrec, véj in ljubó
Veséli mi dévi mládi,
Prijetno véj mi v lice cvetnó,
Kipéče srcé mi hládi!

Srčnó mi je mladénič udán,
Najkrásnejši v našem séli.
Vè lice lép in ljub in zorán,
Miléjšega ni v dežéli.

A še miléjše kakor obraz
Njegóvo srcé svetli se.
In prédno pride jésen in mraz,
On z mánoj že poročí se.

Zatorej, vétrec, pihaj ljubó
Veséli mi dévi mládi,
Prijetno véj mi v lice cvetnó,
Kipéče srcé mi hládi!

J. K.

sto let protivili delitvi akvilejske patrijarhovine, uvideli so sedaj, da so vsi njih upori brezvspešni, in pokazali so se hitro prijazni avstrijskim zahtevam. Beneški in cesarski poslanci so se dogovorili, naj bi obe državi v miru živeli kakor dva dobra soseda ter sklenili predložiti papežu, naj prekliče akvilejski patrijarhat in ustanovi namesto njega dve posebni nadškofiji.

Vsled tega razglasi papež dné 6. julija 1751. l., da je za večne čase prenehati akvilejskemu patrijarhatu in da naj se po smrti tedanjega patrijarha Delfina za zmerom izgubi to ime in ta naslov. Namestu njega pa naj se ustanovita dve samostalni nadškofiji, jedna v Vidmu in druga v Gorici. Vse svetinje in vsi zakladi naj se jednako-merno razdelé med obe nadškofiji; nepremična posestva in dohodki na avstrijskih tleh naj služijo za ustanovitev goriške, ona na Beneškem pa za ustanovitev videmske nadškofije. In tako je končala tudi cerkvena slava akvilejska!

(Dalje prihodnjič.)

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

IV.

Mesta so ti kakor gosposki ljudje. Poglej si gospôdo, kjer si hočeš, povsodi se jednako oblači, povsodi se jednako ponaša, in če si se privadil nekoliko gosposkih navad, veljal boš povsodi za oglajenega človeka. Nihče ne bode vprašal, kaj je na tebi posebno dobrega in lepega, ampak vsakdo bo le gledal, če si takšen, kakeršni so drugi. In pri mestih je ravno tako. Jedno je podobno drugemu, in navaden človek bo težko našel pravega razločka med njimi. Ali ta podobnost je, kakor pri gospôdi, tako tudi pri mestih le zunanja in površna; in če le malo odgrneš tanko krilo, boš videl tu in tam, da ni vse, kakor se kaže na prvi pogled. Tu in tam boš našel drage bisere in grde madeže, našel boš nekaj, česar drugi nima, in uveril se bodeš, da ima vsaka stvar pod solncem nekaj posebnega, svojega, kar jo loči od vseh ostalih stvari. Kolikor več ima kdo takih posebnih svojstev, toliko bolj se loči od drugih ter se nad nje povzdiguje ali pa pod nje ponižuje.

Če prideš v Prago, o kateri češki narod ponosno pravi, da je „zlata“, takoj te prevzame neko neznano čustvo; ne véš, kaj je, ali vse ti kaže, da si stopil na sveta tla človeške omike. Kamorkoli se

ozreš, povsodi se tvojim očem kažejo ostanki minulih časov, srečnih in nesrečnih, in budé ti spomin na toliko in toliko slavnih zgodeb iz življenja češkega naroda. Tu so slovenski blagovestniki prižgali luč krščanske vere, tu so mogočni kralji kazali sijaj veličanstva svojega; tu so predrzni misleči duhovi omajali veljavo stoletnih oblastij, tu je narod prelival kri za svobodo svojo. Vsak kamen je tako rekoč „knjiga razodenja“ onemu, ki jo zna čitati. A kadar je potihnil dnevni hrup in so v bledem mesečnem svitu stara zidovja oživela kakor nočne pošasti, takrat človeka prešine groza in zdi se mu, da se je pogreznil v davno pretekle čase. Že le-ti spomini obdajajo Prago z nekim pesniškim čarom ter jo povzdigujejo nad mnoga bližnja in dalnja mesta. Pa to ni vse. Praga je tudi še dan danes središče višje omike in živo srce naroda češkega. Kakor se iz zdravega srca razliva življenje po vsem človeškem telesu, tako dobiva narod češki vedno nove moči in novega življenja iz zlate svoje Prage. Sama priroda je to imenitno mesto obdala s krasnimi darovi, ali še bolj so hvaležni češki sinovi to prelepo Libušino dete obsuli z dragocenim lišpom.

Bila je že temna noč, ko je Vinko prišel v Prago. Truden od pota je šel kar takoj spat, a ko se je drugo jutro jelo daniti, bil je zopet na nogah. Nemirno srce ga je gnalo ven, da vidi težko pričakovani smoter mladih sanj. Hitro je stopal po dolgih zakrivljenih ulicah, kakor bi se mu kam mudilo, a če bi ga bil vprašal, kam gré, ne bi ti vedel odgovora. Svoje oči je obračal zdaj na desno, zdaj na levo po stoletnih poslopjih, in predno si je jedno stvar dobro ogledal, zapazil je že drugo, ali pa mu se je od daleč pokazal starinski stolp in zopet je pospešil korake, da mu nova podoba ne bi izginila, predno bi prišel do nje. Tako je brez pravega namena taval okoli in večkrat se je nehoté povrnil na isto mesto, kakor človek, ki v gozdu zaide in ne more najti pravega pota. Minul je ves dan in tudi drugi, in še se Vinko ni toliko upokojil, da bi mogel misliti, kako si bode uredil novo življenje. Tretji dan je bil miren, ali jelo se mu je tožiti po domu. Bila je nedelja. Lepo jesensko vreme je vabilo ljudi iz mesta in tudi Vinko je šel, da bi se na prijaznem sprehodu razvédril. Ves zamišljen je počasi stopal dalje po poti, koder je videl največ ljudij. Pred mestnimi vrati doné mu znani glasovi na uho in vzbudé ga iz žalostnih sanj. Poslušá; ne moti se; to je slovenska pesen. Ozre se, in pod košatim kostanjem ugleda starega slepca, ki je neprenehoma vrtil svoje orglice, da bi ganil dobra srca mimogredočih sprehajalcev ter izprosil kak dar. Vinko obstane in se čudi. Rad bi bil siromaka vprašal, kako je slovenska pesen prišla v češki „kolóvratek“, ali ni ga hotel motiti,

kajti videl je, koliko ima danes opraviti, in da komaj sproti pobira obilo miloščino. Vrže mu tedaj majhen dar in tožen gre dalje. Ko so drugi zavili v stran, zakrene jo tudi on in pride na prostoren vrt. Pod košatim drevjem se je kar miza tiščala mize, in brez števila ljudij je sedelo tu v hladni senci ter se krepčalo s kapljo slastnega piva, v tem ko se je z vzvišenega odra razlegala lepo ubrana godba. Čisto tuj in neznan sédel je Vinko za prazno mizo in tu je sam sedel vse popoldne. Opazoval je ljudi, kako so se veselili nedeljskega počitka, pri tem pa je poslušal godbo ali se zamislil in premišljeval človeško življenje, ki se mu je kazalo od čisto druge strani, odkar je zapustil dom in rod svoj. Ni še vedel, kakšna bode njegova usoda, toda minulo ga je prejšnje zaupanje v samega sebe in jelo ga je skrbeti. Daleč na tujem je sam, in niti tovariša nima, da bi mu potožil, ampak v sebi mora zadržati, kar ga teži in bi rado na dan. Nič se ni razvédril, kakor je mislil. Vesela godba in zadovoljni obrazi srečnih ljudij so mu delali težko srce in čim dalje bolj se mu je temnilo čelo. V tem se je naredila noč. Vinko vstane in ves potrj zapusti glasno družbo na vrtu. Tu zagodejo godci na odru „Naprej zastave Slave,“ in ni ga bilo konca navdušenemu kriku in ploskanju. Vinku je od radosti zastala kri v srci in po vsem telesi ga je zazeblo. „Tu se razlegajo naše pesni, a doma nam jih prepovedujejo!“ vzdihnil je bridko in goste solze so mu zalile oči. Zdaj mu je bilo lože pri srci in potolažen se je vrnil proti mestu. Spomnil se je besed dobrega svojega strijca in udal se je v božjo voljo.

Drugi dan je bil Vinko zopet mož. Šel je na vseučilišče, da pozvé, kako in kaj; oddal je nekoliko priporočilnih listov ter poiskal slovenskega profesorja, od katerega se je naprej nadejal kake pomoči. Takšna opravila so mu prepodila žalostne misli in bil je vesel. Po obedu je šel v kavarno „k češki kroni“, kjer se je takrat shajala vsa nadepolna mladina češka, pa tudi poljska in ruska, ter hrvatska in srbska, ki jo je dobri glas starega Karlovega vseučilišča privabil v Prago. Ni čudo torej, da so tudi zreli možje, zlasti književniki in prvaki češki radi zahajali v ta mladi krog, v katerem je vse kipelo od domoljubnega navdušenja in so se delale velikanske osnove za prihodnost. Človek v taki družbi iz nova oživi in vsaj za nekoliko trenutkov pozabi, kako strašno se resnični svet loči od umišljenega. Dasi čisto neznan, bil je Vinko „pri češki kroni“ vendar kmalu domač, saj je tu našel brez števila časopisov iz vsega sveta, in med največjimi angleškimi tudi male slovenske „Novice“ in „Naprej“, ki sta mu donášala poročila iz domovine. V Pragi pa sta ta dva lista zánj imela še drug pomen, kajti mogla sta ga seznaniti s kakim rojakom, ki bi po naključji bil v

kavarni, in zato je vedno pazil, če bo kdo po njima segel. Doslé ni bil srečen in zastonj ja je obešal na tak kraj, da si ja takoj moral zagledati, kakor hitro si stopil čez prag. Danes pa so se mu zasvetile oči. V kotu blizu okna je čisto sam sedel mlad človek in verno čital „Novice“. Bledo lice in črni lasje so kazali, da ni Čeh. Mogel bi biti Slovenec, misli si Vinko, in ne pusti ga iz vida. Napósled stopi k njemu in ga po slovensko ogovori:

„Prosim Vas, gospod, da bi mi dali „Novice“, kadar jih boste prečitali.“

„Oho! prav rad,“ vzklikne čitatelj ves začuden, vstane in nadaljuje: „Oprostite gospod, ali ste Slovenec?“

„Slovenec, Vinko Kraševac, a zdaj modroslovec na tukajšnjem vseučilišči.“

„Jaz sem pa Pavel Gorenjec in tudi modroslovec. Prav veseli me, da sva se našla. Že sem mislil, da ne bom imel s kom se meniti o domačih stvareh, a to je dan danes človeku nekaka potreba. Prišel sem v Prago, da bi se navzel slovanskega duha in da bi videl, kako ravnaajo Čehi, ki imajo v sedanjem svojem stanji toliko podobnega z nami. Da nas tu ne bode mnogo Slovencev, to sem vedel, ali da bodeva sama, tega pa le nisem mislil. Na Dunaji je v tem pač bolje, ali Dunaj je preveč kozmopolitičen in nemšk. Dunajska mera ni za nas. Upam, da bodeva dobra prijatelja. Bog daj srečo!“

Zdaj si nova znanca podasta roke in ostala sta si dobra in iskrena, dokler jima je bilo usojeno, bivati skupaj na istem zavodu in v istem mestu. Časopisov danes nista več pogledala, saj si niti povedati nista mogla vsega, kar bi bila rada. Bilo je obema lože. Prav pozno sta se ločila, a za jutri sta si obljubila, da bosta zopet prišla „k češki kroni“. Tu sta odslé imela svoj kotichek in vsak dan sta po dovršenih opravilih skupaj čitala novine, pogovarjala se o toliko in toliko stvareh ter drug družemu budila vedno novih mislij in plemenitih osnov. Srečen in zadovoljen bi danes bil narod slovenski, ko bi se bilo izpolnilo, kar sta mu želela Vinko in Pavel. Skupaj sta opazovala razvoj češkega naroda in kar se jima je zdelo, da bi se moglo na Slovenskem posnemati, to sta svojim rojakom poročala v dopisih, ki jih je Vinko pisal za „Novice“. Ponosna sta bila, da sta slovenskemu listu preskrbela izvornih dopisov iz zlate Prage, kamor so takrat bile obrnene oči vseh avstrijskih Slovanov. Pridno sta zahajala v češke družčine in tudi z drugimi Slovani sta se seznanila, da bi si v takšnem med-sobnem občevanju pridobila čemdalje več koristnih vednostij in potrebnega znanja. Na priporočilo slovenskega profesorja je Vinko dobil ne-

koliko zasluzka s poučevanjem in za silo se je iznebil vsaj največjih skrbij. —

Tako je hitro potekal zimski čas, minul je božič, in bližala se je svečnica. Slovenski listi so poročali o pripravah, ki so se delale za Vodnikovo svečanost ne le doma, ampak celó v nemškem Gradci in na Dunaji. Tu pravi Pavel prijatelju svojemu:

„Vinko, ko bi ti mogel opisati Vodnikovo svečanost v Pragi, to bi bil dopis, da ga še ni bilo tacega.“

„Vodnikova svečanost v Pragi! ta je pa prazna.“

„Zakaj bi bila prazna? Če le hočeš, pa jo še letos napravimo, da se bo prav lepo dalo pisati.“

„To bi pa le rad vedel, kako?“ zavrne Vinko in se neverno posmehuje tovarišu svojemu. Le-ta pa ne odjenja ter jame razlagati:

„Da napravimo Vodnikovo svečanost, ne trebamo družega, nego sobo, od vsacega slovanskega plemena vsaj po jednega gosta, nekoliko pevcev, a govorniki se bodo sami našli, samó da jeden od naju začne.“

Vinko se še zmerom smeje in maje z glavo, Pavel pa nadaljuje: „Le meni prepusti vso skrb in imeli bomo lepo svečanost, ki nas ne bo stala niti beliča. Gostov trebamo toliko, da se bo krčmarju izplačalo dati nam posebno sobo. Srbski kvartet bom naprosil, da prevzame petje, od Hrvatov pride Rabačević za gotovo, dva Bolgara sta tudi še tu, danes sem se seznanil z Lužičanom, Slovaka tudi poznam, Čehov niti ne smemo vseh povabiti, a ti, glej, da pripelješ nekoliko Poljakov in kakega Rusa. To je vsa osnova. Še uvodni govor bom sam govoril, če ga nečeš ti. Slovenci pridejo vsi, namreč ti in jaz, družih itak ni v Pragi, da bi vedel zánje, razven profesorja, ki zvečer ne gre od doma, in bo torej samó v duhu med nami.“

Vinko ni več ugovarjal, ampak udal se je in obljubil svojo pomoč, saj sta se s Pavlom zmerom razumevala in ujemala. —

Bil je mrzel zimsk večer. Sneg je škripal pod nogami in ledene sveče so višele od oken in streh ter se sijale od plinovih plamen bližnjih svetilnic. Po ulicah je bilo vse tiho, prodajalnice so bile že zaprte, le tu in tam se je iz kake gostilnice čulo nerazumljivo brenčanje. V „spaleni“ ulici si ob takem času malokdaj srečal kakega človeka, danes pa se jih je tod že nekoliko napotilo in še le na konci ulice, predno se pride na Karlov trg, zavili so okoli opla na desno stran ter izginili skozi vrata preproste gostilnice, ki je samó ob praznikih polna. Ob delavnikih je tu bilo malo ljudij. Le trije ali štirje sosedje zahajali so vsak večer sem ter se po dokončanem delu malo poveselili v prijateljskem pogovoru, ali pa so igrali „šest a dvacet“. Sam krčmar

je za družčino sédel k njim, kadar je utegnil. Tudi danes je sedèl na konci dolge zelene mize; kakor hitro pa je nov gost stopil v gostilnico, vstal je, snel kapico z glave, uljudno ga pozdravil ter mu pokazal na druga vrata, za katerimi je bilo čuti živahno govorjenje. Za vrati je držalo kakih sedem stopnic v sobo, ki je bila namenjena takim gostom, ki so hoteli biti záse. To mesto sta si izvolila Vinko in Pavel, da z drugimi slovanskimi brati poslavita spomin prvega slovenskega pesnika in narodnega buditelja, Valentina Vodnika.

Ob zidu so stale tri mize vštric, a četrta se je srednje tičala tako, da je po dolzem bila obrnena proti vhodu. Okoli miz so sedeli drug do drugu nadepolni mladeniči vseh slovanskih plemen, a v sredi med njimi hrvaški pesnik Veljko Rabačević. Le doljni konec četrte mize je bil prazen, kajti le-sem je stopil, kdor je hotel govoriti. Prvi vstopi Vinko, pozdravi dobro došle goste ter s slabim glasom razlaga pomen denšnjega shoda in kdo je bil Valentin Vodnik. Ko je dovršil, zapeli so Srbi „Naprej“ in zdaj so se vrstile pesni, govori in pogovori do pozne noči. Govorilo se je v vseh slovanskih jezikih, celó v lužiškem, nazdravljalo slavnim možem vseh rodov in navdušeno spominalo dalnje domovine. Kamor si se ozrl, videl si samó zadovoljne obraze, in vsako oko se je žarilo od ognja, ki je plamtel iz mladega rodoljubnega srca. Le jedna misel je naudajala vse ude te redke družbe, a ta je bila — vzajemnost slovanska, in rekel bi človek, da ga ni zložnejšega naroda, nego je véliki narod slovanski. Vinko ni vedel, kaj bi počel od veselja, in večkrat je potem poudarjal, da je bil to najlepši dan njegovega bivanja v Pragi. Pa zakaj ne bi bil, saj je bila to sreča mladih let, ki jo ne nadomesté ne slava ne bogastvo poznejše dobe.

Drugo sredo so prinesle „Novice“ izviren dopis o prvi Vodnikovi svečanosti v zlati Pragi. Verni dopisnik je poročal o posameznih govorih, hvalil lepo petje, ter povedal, kako so se slovesnosti udeležili zastopniki vseh slovanskih plemen in vsi v Pragi bivajoči Slovenci.

„Vinko, danes smo se pa malo preveč pobahali,“ pravi Pavel svojemu tovarišu, ki je ravno stopil v kavarno, da čita najnovejše „Novice“.

„Zakaj preveč? Saj sem sámó resnico povedal, a nisem kakor drugi dopisniki, tesnó odmerjenega prostora tratil s popisovanjem dvorane, plesa in sijajnih ženskih oblek. To naj si vsak misli sam.“

(Dalje prihodnjič.)

in izboljšanje njegovih poslopij i. t. d. Na tak način je dobival patrijarh svoje žito, meso, sol, poper, vino, jajca, sir, kokoši, praseta, divjačino; potem obleko, slamo za posteljo, mizarske in ključarske zdelke i. t. d. Nekaterim je bila dolžnost za izročeno posestvo patrijarhova pisma prenašati; drugi so mu morali rabotati z jednim konjem ali (skupaj z drugimi ministerijali) s polovico, četrtinko, osminko konja; in tretji so bili celó obvezani lestvice k vislicam nositi, kadar so koga obešali!

(Dalje prih.)

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

V.

Sneg je že zdavna skopnel, dan je vzrastel, gozdi in travniki so ozeleneli in lastavke so se tudi že povrnile v stara gnezda svoja. Mlado in staro se je veselilo lepe vzpomladi, ko se s probujeno narodo tudi duh človeški zvedrí in tako rekoč iz nova oživí, le Vinko ni bil vesel. Prihranjeni novci so pošli, s poučevanjem si ni mogel mnogo zaslužiti, a druge pomoči ni bilo. Videl je v duhu, da se mu bodo lepe nade prej potopile, nego bode prišel do smotra, in bil je žalosten. Jel se je ogibati družčine, in ni ga bilo več v kavarno „k češki kroni“. Pavel bi mu bil rad pomagal, ali saj je sam záse komaj toliko imel, da je živel, in čem dlje tem bolj ga je skrbelo, kaj bo z Vinkom in s prelepimi njegovimi darovi. Ko ga že nekoliko dnij ni videl, šel je na dom pogledat, če ni morebiti bolan. Ali ni ga več našel, izselil se je, a nihče ni vedel, kam. Brez pravega namena je šel Pavel dalje. Na Vaclavskem trgu je po naključji uprl oči na hišo, ki stoji ravno na oglu Jindrihove ulice, in zamislil se je v pretekle čase. Takrat je tu bila „krvava rihta“, in akoprem ima ta hiša zdaj nekako novejše lice, vender prizidani stolp razodeva silno starost, in čudna železna naprava še dan danes priča, kaj se je nekdam tu godilo. S stolpa molí železen drog, a na njem visi od železnih šib spleten koš, kjer so se sušile in očitno kazale glave onih ljudij, ki so jih v ti hiši na smrt obsodili. Človeku se kar koža ježi, kadar vidi to znamenje trde pravice in se spomina toliko in toliko nesrečnih glav, ki so nekdam tu

krvavele. Pavel je obstal in se zagledal v usoden koš, ko pride okoli ogla izgubljeni prijatelj njegov.

„Vinko! Kam greš?“ ogovori ga hitro in stopi prédenj. Vinko obstane in nekoliko v zadregi mu zavrne:

„Domóv.“

„Kje pa stanuješ? Bil sem pri tebi, pa so mi dejali, da si se izselil.“

„Dobil sem bolj po ceni sobo tu v „novomestni rihti“, a ko bi našel tovariša, plačala bi vsak pol.“

„To pa že. Ali zakaj te ni nič blizu? Mislil sem, da si zbolel. Zdaj grem pa kar s teboj, da bom vsaj vedel, kje te iskati.“

Po čudno skritih stopnicah sta šla do družega nadstropja, a tu sta zakrenila v ozek, temen hodnik, ki se je kakor kača previjal zdaj na levo, zdaj na desno. Bolj z rokami, nego z očmi sta našla vhod v Vinkovo sobo. Pavel se pošali in pravi:

„Prijatelj, tu bi bilo mene strah. Bal bi se, da ne bi duhovi obsojencev iz kakega kota planili náme.“

„Ti so veseli, da so tam. Kdo bo neki hodil nazaj v to dolino solz!“ bridko odgovori Vinko in odklene vrata. Bila je precèj prostorna soba na dvorišče. Ob zidu je bila na jedni stráni postelja, na drugi omara ter mizica z umivalno posodo, a sredi sobe je stala velika miza in dva lesena stola. To je bilo vse pohištvo, in več ga skromen dijak niti ne treba. Na mizi je bilo vse povprek razmetano. Tu si videl knjige odprte in zaprte, razpečatena pisma, popisane zvezke in prazen popir, tintarnico in peresa, vrč vode, solenico s soljo in pol hlebca kruha. Pavlu so bile to znane stvari in nič se ni čudil genijalnemu neredu; ali bistre njegove oči so takoj zapazile večji slovenski rokopis, kateremu so na čelu stale besede „Moje ječe“.

„Oho! Kaj pa je to, Vinko? Mari ne opisuješ svoje ječe? Vidim sicer, da živiš ob kruhu in vodi, ali vrata imaš odprta in nihče ti ne brani, da greš, kamor koli hočeš.“

„Poslovenil sem „le mie prigionii“, v katerih italijanski pesnik Silvio Pellico tako lepo in otožno opisuje telesne in duševne muke, ki jih je celih deset let trpel pod „svinčeno streho“ v Benetkah in v groznih ječah na Spielbergu. Ne vem, kako je to, ali takšni elegični spisi se mi najbolj prilegajo.“

„To bi bilo kaj pripravno za „Cvetje“, in Janežič bo gotovo vesel takšnega rokopisa.“

„Sam sem že mislil na to, ali treba bo prevod prej še malo opiliti, a rokopis bi mi moral kdo na čisto prepisati, kajti pisanje moje se težko čita.“

„V enem tednu ti rad vse prepisem; le predolgo ne pili, saj vem, da tega pri tebi ni treba.“

Tako je Pavel nagovarjal svojega tovariša, da bi ga ohrabil, in Vinko se je malo razveselil ter obljubil, da bo do nedelje rokopis pregledal.

„Še to mi povej, Vinko, pri kakšnih ljudeh pa gostuješ zdaj?“ vpraša Pavel.

„Na Smihovu imajo umeten mlin v najemu, stanujejo pa v mestu. Otrók nimajo, ali pri njih živé, kakor jedna družina, dve gospodinjin sestro in brat Vladivoj, ki hodi v tehniko. Videti so dobri ljudje, a ne da bi človeka golili. Tudi bi dejal, da so prav domoljubni in zavedni Čehi.“

„No, no, Vinko! Ti o teh ljudeh že dosti veš. Pazi! Ali sta sestri mladi?“

„Božena bi utegnila imeti šestnajst do sedemnajst let, Zdenka bo pa že precèj čez dvajset.“

Pavel ni dalje izpraševal; saj je dosti zvedel, a drugo je mogel uganiti. Vinko je nekako zgovoren postal, ko je začel pripovedovati o novih svojih gospodarjih in vendar se mu je beseda zadirala. Ko sta se še nekoliko časa menila o slovenski književnosti in drugih narodnih stvareh, poslovil se je Pavel ter zadovoljen zapustil tovariša svojega. Ni silil vánj, da bi zopet dohajal „k češki kroni“, kajti po tem, kar je videl, mogel je soditi, da se mu hudo godí. Sklenil pa je, da ga bode večkrat poiskal na njegovem domu in ga tolašil, kolikor se bode dalo.

Vinku se je res hudo godilo. Obedoval ni več vsak dan, a za večerjo je imel suh kruh s soljo. Da bi se pokrepčal, hodil je v hram, kjer so prodajali mleko, in hitro je posrkal merico surovega mleka. Ker je bil zelo sramežljiv in občutljiv, skrival je nadlogo svojo, kolikor je mogel, in niti najboljšemu prijatelju ne bi nikdar ničesar potožil. Zato je najrajši bil sam doma. To se je domačim ljudem čudno zdelo, in jeli so skrivaj opazovati mladega gostača, ki jih je že zato zanimal, ker je bil Slovenec, a Slovenci so v Pragu bili bele vrane. Dobra gospodinja je kmalu uganila, kaj je Vinku. Srce jo je bolelo, kadar je pomislila, da mora Slovenec na Češkem stradati. Rada bi mu pomagala, ali ne bi ga hotela razžaliti. Tu si plemenita žena izmisli zvijačo. Prav lepo ga je prosila, če ne bi nič zoper to imel, ko bi se njen brat za nekoliko časa preselil k njemu v sobo, kajti da bodo goste dobili, pa jim je stan pretesen. Vinko se ni nič branil novega tovariša, ampak celó vesel ga je bil, saj bi se bil že sam rad seznanil z njim, pa je ni bilo prilike. Vladivoj je bil miren, tih človek, ki je vedno

tičal v knjigah in ni maral za glasne družbe; ali po sreči in duhu svojem bil je navdušen Čeh in Slovan, in takoj prvi dan sta z Vinkom bila dobra prijatelja. Obema je bilo prav, da sta prišla skupaj. Vladivoj si je zajtrk in večkrat tudi večerjo dal prinesiti v sobo, in vselej je Vinko moral biti njegov gost. Časih pa ga je povabil, da je šel z njim k obedu, in kmalu je Vinko v Vladivojevi rodbini bil kakor doma. Pa saj ni bilo čudo. Vsi so ga radi imeli, vsi so mu stregli, a vsem se je smilil.

Pavel je težko pogrešal svojega prijatelja; kadar koli je mogel, šel je k njemu, ali malokdaj ga je našel doma; a če ga je našel, bil je vedno razmišljen in ni maral, da bi se mirno pogovarjal o kaki stvari, kakor poprej. Na Pellicove „ječe“ ni več mislil, a Pavel ga tudi ni hotel priganjati, da bi jih pripravil za tisk, ker je videl, da ima druge stvari v mislih.

Tako je minulo nekoliko tednov, in gosti so se pripravljali na odhod. Vinku se je jelo zopet čelo mračiti, lepi dnevi so potekali, in kmalu se bode Vladivoj zopet preselil doli k sestram. Da bode zopet hudo za vsakdanji kruh, to je bila grenka resnica, ali bile so druge skrbi, ki so zdaj težile Vinkovo srce. Kakor more ljubiti brat brata, tako je Vinko ljubil Vladivoja; pa kaj je bila ta ljubezen proti onim občutkom, ki so Vinka tako čudno pretresali, kadar koli je bil blizu Božene in je čul jasni njen glas ter videl modre njene oči! Vroče mu je prihajalo, če ga je prijazno ogovorila, misli so se mu zmedle, a besede so se mu zadirale, če mu je bilo treba odgovarjati, in nikdar ni mogel nobene stvari tako povedati, kakor bi bil rad. To ga je jezilo, in vendar ni mogel dočakati prilike, da je bil zopet pri nji. Vse to je imelo jenjati, kajti Vinko je dobro vedel, da brez nove pomoči ne bode mogel nadaljevati svojih nauk na vseučilišči, in zapustiti bode moral Prago in kar je tolikanj drazega našel v tem mestu.

Takšne misli so mu rojile po glavi in skoraj ni slišal, ko je Vladivoj odprl vrata in stopil v sobo.

„Kaj ti je, Vinko, da si tako žalosten?“ vpraša Vladivoj nesrečnega tovariša.

„E, kaj bi ti pravil; saj niti ne vem, kaj bi ti rekel, in ti si menda že sam vse uganil.“

„Nikar se ne trapi, Bog ve s čim; pameten bodi in slušaj mene. Med prijatelji ni, da bi izbiral besede; kar naravnost ti bom povedal, kar sva sklenila s sestro. Ti se boš z menoj preselil doli v mojo sobo, in ostal boš pri nas, dokler ne dovršiš naukov svojih. Imeli te bomo za svojega, a vse drugo narédi, kakor veš in znaš.“

Vinku je kar beseda zaostala. Že je obupal, ko je videl, da mu se utaplja ladja s prelepimi nadami; zdaj pa se mu ponuja tolika nepričakovana pomoč. Pobesil je oči in molčal. Sram ga je bilo vzprejeti miloščino od čisto tujih ljudij, in vender je ni bilo druge rešitve. Dolgo je molčal, ali v duši njegovi je bil hud vihar. Že je hotel od sebe pahniti roko pomočnico, ali zdajci se mu v duhu pokaže Božena, in globoko je vzdihnil.

„Sem te mari razžalil, Vinko?“ ogласi se zopet Vladivoj in stopi bliže.

„Ti, pa razžalil! Vladivoj, kako bi ti mogel koga žaliti!“

„Torej sva še zmerom prijatelja?“

„Še zmerom za zmerom.“

„I no, kaj ne, da se boš z menoj doli preselil?“

„Bom.“

(Dalje prihodnjič.)

Tožen spomin.

To sénénem drevoredu
Hojévam sléharn dan,
Samóten se sprehajam,
In duh mi je temán.

Kostanji gosto-véjni
Prečudno mi šumé,
O rádsti minúli
Pretožno govóre.

Poslušam to šumenje,
Na tlà mi zrè okó;
Usiplje véter cvetje
Pred nóge mi mladó.

Oj, velo to je cvetje,
Zamóril je je mraz —
Srcé utriplje v grozi —
Prav takšen cvet sem jaz!

Svojmir.

U s m é v.

Vselej néžno se nasméješ,
Kadar mimo tebe grém,
A nikóli mi ne déješ,
Nadejati li se smém.

Tudi sám se ti nasméjem:
Tvoj usmév mi dobro dé,
A kakó ga naj uméjem,
Srcé ránjeno ne vé.

J. K.

O b u p.

Kadar teče dóba pózna,
V nóči mirno sanja vsè,
Mnogokrat prikazen grózna
V spálnici obiše me.

Črno jo pokriva krílo,
Mrk obraz ji mrak temní,
Le v desníci s čudno sílo
Meč nabrušen ji žarí.

J. K.

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

VI.

Popihavala je časih še mrzla sapa, ali solnce je že dobro grelo, in kadar je kdo le utegnil, šel je iz mestnega zidovja venkaj na plano, da se naužije čistega zraka in se veseli lepega majnika. Pomlajena priroda budí v človeku raznih mislij. Po zimi je, kakor bi bilo vse zamrlo, a vzpomladi, kakor da je z nova oživelo. Tudi človek bo umrl, ali vzbudil se bode v novo življenje; vstal bode od mrtvih, kadar pride čas. Ta vera hrabri človeka, da lože prenaša nadloge tega svetá, pa ga tudi tolaži, kadar dragi prijatelji pred njim léžejo v grob; saj pride za vse dan vstajenja. Lepa je torej v Pragi navada, da spomin na vstajenje od smrti posebno praznujejo in se veselo spominajo dražih svojih ranjcih. Kakor na vernih duš dan, tako ti prvo lepo nedeljo majnika meseca romajo na grobe. Že na vse zgodaj so se slepci s svojimi orgljicami razpostavili ob cesti, ki pelje na groblje, a med njimi so medicarji razpeli svoje šatore. Brž ko je solnce razpódilo jutranje megle in zasijalo visoko na nebu, dohajali so od mestnih vrat ljudje, in čim dalje gostejše so bile dolge vrste pobožnih sprehajalcev. Pa saj ni čuda. Lep je dan, a gizdave deklice so že težko čakale, da se pokažejo v lepih novih opravah, in tudi moški gizdalini imajo radi lepe praznične dneve.

Grobje je bilo bolj podobno prijaznemu vrtu, nego počivališču mrtvecev. Ob potih zasajeno drevje je že ozelenelo, a na grobéh so, kakor na vrtnih gredicah pognale razne vzpomladanske cvetlice, in le križ z ravno spletenim vencem je pričal, da pod to grudo zemlje leží človeško truplo in čaka, da se zopet združi z duhom svojim. Sredi grobja je danes pod milim nebom stal oltar, a prostor okoli njega je zagrabila častna straža oboroženih meščanov, da ne bi velika ljudska gneča motila duhovnika pri svetem njegovem opravilu. Skladno petje in glasba povzdigujeta redko svečanost, in ko je mašnik pred oltarjem zapel „gloria!“, izginilo je prav vsako znamenje, ki človeku na grobéh budí žalostne občutke. Pa saj pobožna množica ni prišla, da točí solze, ampak da se veseli ónega dneva, ko bomo vsi zopet od mrtvih vstali ter se združili z dragimi svojci, ki so pred nami odšli odtod, pa tudi z novimi, ki bodo morebiti žalovali za nami.

Že je solnce kazalo poludne, ko se je svet jel gubiti proti mestu. Pavel, ki se je tudi udeleževal lepe pobožnosti, zaostal je nekoliko, da

poišče grobe nekaterih slavnih mož. V tem začuje znan glas, in ko se ozre, vidi za seboj Vinka v veliki družčini. Bili so Vladivojevi in nekoliko znancev. Spredaj sta šli Božena in Zdenka, in poslušali, kar jima je Vinko prav živahno pripovedoval. Pavel svojega rojaka že davno ni videl tako zadovoljnega in veselega. Oči so se mu kar žarile od neke neznane sreče. „Kaj to pomeni?“ mislil si je Pavel, in ni mu dalo mirú. Hitro se torej obrne, pozdravi Vinka, in ko se je bil uljudno naklonil in povedal, kdo je, pridruži se novim svojim znancom, ki so ga tako ljubeznivo prosili, naj bi šel z njimi. Vladivoj je kar stopil na njegovo stran in imel ga je toliko in toliko izpraševati, da mu je komaj sproti odgovarjal. Pavel je sicer bil jako postrežljiv in zgovoren, ali danes bi bil najrajši molčal in mirno opazoval slovenskega svojega tovariša. Dasi mu to ni bilo mogoče, vendar je sem ter tja ujel kako besedo, in bilo mu je toliko jasno, da Vinko nima uzroka biti tako vesel. Ne, da bi samega sebe precenjeval; saj je bil še preveč skromen in ponižen, ali motilo ga je nekaj drugega. Ni znal ločiti prijateljstva od prijateljstva, ne ljubezni od ljubezni. Beseda je ista, toda pomen je drug; a tega Vinko ni prav razumeval. Hudo se je motil, in bolj ko se je domišljeval, da je srečen, bolj je bil nesrečen. Ali na svetu je že tako; kjer ni jedne sreče, tam tudi ni druge. Pavel je takoj uvidel, da Vinko bolj nego kdaj poprej treba prijateljske pomoči in ukrenil je, da ga ne bode samega pustil sovražni njegovi usodi. Prav vesel je torej bil, da ga je Vladivoj povabil, naj bi večkrat prišel k njemu na dom, da se bolje seznanijo in sprijaznijo. Obljubil je, da pride in bil je mož beseda.

Kakor prej v kavarni „pri češki kroni“, tako sta se Pavel in Vinko odslé shajala pri Vladivojevih; ali njijini pogovori so bili drugi. Malokdaj sta bila sama, a če sta bila, Pavel ni vedel, kako bi začel, da bi prijatelju odvzel njegovo zmoto, le-tá pa je besedo vedno napeljeval na druge stvari, kakor bi se hotel izogniti neljubemu razlaganju. Tako je minulo nekoliko tednov. Vinko je bil ves slep in dolgo ni hotel uvideti, zakaj mladi trgovec Jaromir tako pogostoma zahaja k Vladivojevim, in zakaj se z nobenim drugim toliko ne meni; kolikor z Boženo. Napósled pa se mu je vendar jelo nekaj dozdevati, in akoprám je tudi zdaj še bil uverjen, da Božena ne mara za Jaromira, vendar mu je to malo spoznanje vzbujalo hudih srčnih bolečin. Jaromir mu je bil vedno v mislih, kar videti ga ni mogel, in vendar ga ni pustil iz vida, ampak povsodi ga je zalázoval in iskal prilike, da bi se nad njim maščeval; a zakaj in kako, tega niti sam ni védel. Vladivojevi so kmalu zapazili neko izpremembo na Vinku,

toda mislili so, da ima žalostna poročila od doma, ali da ga morebiti tarejo znane skrbi za vsakdanje življenje. Niso silili vánj, da bi jim potožil svoje nadloge, saj so védeli, kako je občutljiv; le sploh so ga tolažili ter prav lepo ravnali ž njim, da bi ga zopet spravili v dobro voljo.

V tem je bil v Pragi velik pevski shod. Iz vse Češke in Moravske in celó z Dunaja so prišli češki pevci; zabave in „besede“ so se vrstile druga za drugo, a za nedeljo popoldne je bila napovedana veselica na žofinjskem otoku. Med množico tujih gostov je Pavel našel tudi dva Slovence in kar brez sape pride z veselim poročilom k svojemu tovarišu in pravi:

„Vinko, ali véš kaj novega?“

„Ne vé m.“

„Z dunajskimi pevci sta prišla tudi dva slovenska dijaka. Dogovorili smo se, da pojdemo jutri popoldne skupaj na kakšen vrt zunaj mesta, kjer bomo bolj záse in se bomo po domače menili in poveselili. Prišel sem ti povedat, da bodeš ob dveh že pri „češki kroni“. Torej nikar ne pozabi.“

„Prav žal mi je, ali ne morem priti.“

„Zakaj ne?“

„Obljubil sem Vladivojevim, da pojdem ž njimi na žofinjski otok.“

„Kaj za to; saj jim lahko odpoveš.“

„Ne morem, preveč bi bili razžaljeni.“

„Kaj bi bili razžaljeni! Le povej jim, da nas je več rojakov, ki bi bili radi malo sami záse, a zvečer da pridemo vsi skupaj k njim na žofinjski otok.“

„Ne morem, pa ne morem.“

„To je čudno, da ne bi mogli nekoliko ur biti brez tebe; saj bodo gotovo imeli še drugo družčino. Ali pojde Jaromir tudi ž njimi?“

„Tudi.“

„Ti torej nikakor ne moreš iti z nami?“

„Nikakor ne.“

„Z Bogom!“ zavrne Pavel in nejevoljno odide. Kakor hitro je videl, da je Vinku na poti Jaromir, a ne Vladivojevi, védel je tudi, da bi bilo zastonj vsako dalnje nagovarjanje.

Ko je v nedeljo popoldne solnce šlo za goro, stopali so Pavel in njegova rojaka zopet proti mestu. Po ulicah so gorele že svetilnice, dnevni hrup se je polegel, in le tu in tam si srečal kakega posameznega človeka ali pa očeta in mater, ki sta se z utrujenimi in zaspanimi otroki počasi vlekla domóv. Bolj živo je bilo ob bregóvih reke Vltave. Prelepi ta kraj zlate Prage je pokrivala sicer tudi že temna noč, ali

sredi šumečih valov se je svetilo za temnimi sencami visokih dreves, kakor v raji kake pravljice iz jutrove dežele. Sladki glasi petja in godbe so še bolj poveščevali to čarobno svetlobo, ki je človeka tako ljubko in milo vabila k sebi. To ti je žofinjski otok, kjer so se k slovesu še jedenkrat zbrali češki pevci, predno se razidejo.

Le-sem je Pavel privédel dunajska svoja gosta, da ja seznanil z rodoljubno rodovino Vladivojevo. Dolgo so se stiskali skozi gосто množico ljudij, predno so našli óne, katerih so iskali. Pod košatim kostanjem so sedeli vsi skupaj okoli velike okrogle mize in bili so dobre volje. Zdaj je kaj povedal ta, zdaj óni, le Jaromir in Božena sta med seboj tiho šepetala, kakor ne bi čula, ni videla, kar se godi okoli njiju. Ko je Pavel seznanil češke in slovenske svoje prijatelje, bilo mu je prvo vprašanje, kje je Vinko. Vsa družba umolkne, Vladivoj pa prime Pavla za roko in ga véde na stran. Tu mu jame tožiti:

„Dragi prijatelj, kaj bo z Vinkom? Ves čas, kar smo tu, nosi se tako čudno, da bi človek rekel, da ni zdrave pameti. Ničesa ne govori, ampak kar tih je in v jedno mer zre v drevo; na to zine nekoliko nerazumljivih besedij, ogleda se okoli po družčini, vstane, izgine, a čez nekoliko časa se zopet povrne in zopet se véde čudno, kakor prej. Že sem se bal, da ne bi, zmešan kakor je, skočil v vodo; ali ni je nevarnosti, voda je plitka, in danes ga itak na vsem otoku ni kraja, kjer ne bi bilo blizu ljudij.“

Pavel se ni nič čudil, saj je že davno ugenil, kaj je Vinku. Tolažil je Vladivoja, da je Vinko večkrat tako otožen in da ga bo že zopet minulo, a za danes, da ga bo sam izkusil razvedriti. Vladivoj se je na to povrnil k mizi, Pavel pa je šel iskat izgubljenega prijatelja. Našel ga je ob vodi. Slonel je na pregraji ter gledal, kako so se mokri valovi svetili od vzhajajočega meseca, v tem, ko je z desno roko sukal majhen ženski solnčnik.

„Vinko!“ nagovori ga Pavel.

„Oj, Pavel, ali si ti?“

„Prav sam jaz sem, kakor vidiš.“

„Kje pa sta Slovenca z Dunaja?“

„Pri Vladivojevih sem ja pustil, dokler ne najdem tebe. Kaj pa počneš tukaj?“

„Šel sem se malo hladit. Pod drevjem je danes od tolike množice ljudij presoparno, pa tudi plinovi plameni zelo blišče.“

„Čemu ti je pa ta solnčnik?“

„Boženi je padel na tla, pa sem si mislil, mogel bi ga kdo vzeti, ali pohoditi, in pobral sem ga.“

„No, dobro! Zdaj pojdi, da vidiš naša rojaka, prav rada bi te poznala.“

Vinko se nič ni obotavljal, ampak kar šel je. Nova slovenska družčina mu je dobro dela; kmalu je oživel in bil je vesel, kakor bi bil vse pozabil. Pa saj ga ni motil Jaromir, ki se je z Boženo šel malo sprehajat v luninem svitu.

VII.

Bilo je po leti in solnce je že prav hudo pripekalo. Šolsko leto se je bližalo koncu; vseučiliški dijaki so po malem jeli odhajati, ali pa so se pripravljali za preskušnje, ki so jim imele ugladiti težavno pot skozi življenje. Skoraj vsak je nekako mirno gledal v prihodnost, ki se mu je kazala v najlepšem svitu in mu obetala toliko in toliko. Le Vinko nikakor ni bil miren. Bil je podoben nesrečnemu mornarju, ki se je obupno oklenil zadnje deske razbite ladje, da se ne bi utopil v razburjenih valovih, ki so ga neusmiljeno metali sem ter tja nad neizmernim brezdnom. Okoli in okoli je bila gosta tema, a če se je zdaj pa zdaj zabliskaló, pokazale so se mu le še večje groze. Videl je pred seboj trdo skalo, ob kateri se je pénilo razkačeno morje, in videl je, da ga skoraj za gotovo čaka smrt, kjer bi se mogel rešiti, da mu je usoda mila.

Toda Vinku usoda ni bila mila. Ko bi Božena čutila, kar je čutil on, še bi se mogel rešiti, dosegel bi svoj namen in dvakrat srečen bi se ž njo povrnil v lepo domovino svojo, kjer bi potem s tem večjim veseljem učil in budil bistrourni narod svoj. Lepe so bile te sanje, ali bile so samó sanje. Božena je bila Jaromiru že obljubljena nevesta, in dasi še nista bila očitno zaročena, vender le slepec ni videl, da sta že svoja. Takšen slepec je do zadnjega bil nesrečni Vinko, ki ni in ni hotel videti, kar je vsakemu bilo jasno. Ali napočil je tudi njemu dan spoznanja. Božena se ga je jela čim dalje bolj ogibati, in če jo je nagovoril, komaj mu je odgovorila, ali pa se je hlinila, da ga ne čuje. Nekega dné pa je Vinko zasledil pisemce, ki ga je Božena pisala Jaromiru. Zdaj še le je do dobrega uvidel, kako strašno se je motil. Kar kri mu je zastala v žilah in bil je bleđ kakor zid. Zdelo se mu je, da ga bode zadušilo; pretesno mu je bilo v sobi, bežal je venkaj, venkaj iz hiše, venkaj iz mesta, in še le daleč zunaj na grobji se je zopet zavédel. Grobi in križi so ga vzdramili in mu obudili drugih mislij; spominjali so ga, kako vse mine na tem svetu, in da bo tudi nesreči njegovi kdaj konec. Na novem grobu je videl klečati mlado ženo v črno oblečeno. Tudi njo je hotelo zadušiti; bridke solze je točila in močila zemljo, ki

je krila blagega soproga, a poleg nje je klečalo troje malih otročičev. Kaj bo reva ž njimi! kam bo ž njimi! In vender bo vse treba preživiti, in za vse bo morala odgovarjati pred Bogom in pred možem svojim. V večjih nesrečah družih mora človek svojim nezgodam iskati tolažila in tudi Vinka je nekoliko potolažila nesreča mlade vdove.

Že je bilo pozno po noči, ko se je Vinko tiho prikradel domov, da ne bi nikogar vzbudil iz trdega spanja. Dolgo ni mogel zaspati in še le, ko se je že delal dan, zatisnil je trudne svoje oči. Zdaj pa so ga mučile težke sanje in niso ga zapustile, dokler se ni zopet vzbudil. Vladivoja ni bilo več doma. Vinko je hitro vstal, zaužil zajutrk, ki ga je čakal na mizi, in izginil je zopet, da ga nihče ni videl. Še je kipelo v njegovem srci in sovražil je ves svet; ni mogel videti živega človeka in šel je zopet k mrtvecem iskat tolažbe. Zopet se je pozno povrnil, a tretji dan je že na vse zgodaj izginil z doma. Vladivoja je jelo skrbeti. Nikakor si ni mogel razjasniti čudnega Vinkovega vedenja; nihče mu ni vedel povedati, kam hodi.

Opoludne so sedeli vsi skupaj pri obedu in užalilo se jim je srce, ko Vinka zopet ni bilo med njimi. V tem zaškripljejo vrata Vladivojove sobe. Kdo drugi, nego Vinko, mogel je o ti uri priti domov. Vsi so umolknil in čakali, če bode prišel k obedu. Ali ni ga bilo. Zdajci vstane Zdenka in gre, da bi ga poklicala. Vinko je ležal na postelji in gledal v zid. Zdenka stopi tiho k postelji in ga ljubeznivo vpraša:

„Gospod Vinko, kaj Vam je, ali ste morebiti bolni?“

„Stráni, stráni od mene! Jaz ne ljubim Vas, jaz ljubim Boženo!“ zakriči Vinko kakor besen, da se je razlegalo po vseh sobah.

Zdenki je rudečica zalila obraz. Hudo razžaljena je šla iz sobe, v katero je bila ravnokar prišla s tolikim prijateljskim sočutjem. Dobri ljudje so kar ostrmeli, ko so čuli, kaj je uzrok, da se je Vinko zadnji čas tako čudno védel. Smilil se jim je do dna duše, in vender si niso vedeli kaj. Vladivoj je iskal najlepših besedij, da bi vsaj nekoliko potolažil prijatelja svojega, ki ga je tako iskreno ljubil, pa vse zastonj. Kar koli bi mu rekel, kar koli bi ga povprašal, Vinko ni odgovarjal ničesar, ampak v jedno mer je ponavljal besede:

„Pustite me, pustite me, jaz ljubim Boženo!“

Napósled je Vladivoj uvidel, da bode najbolje, če ga puste na miru, in šel je po opravilih svojih. In res je tako bilo najbolje. Vinko je utihnil in čez nekoliko časa jo šel zopet od doma. A kam je šel? Šel je tja, kjer je krvavečemu njegovemu srcu bilo najljajše, šel je od jednega grobja na drugo. Kakor bi ga kdo preganjal, bežal je proti Višehradu.

(Konec prihodnjič.)

objavili). Od takrat se je število v Akvileji in njeni okolici najdenih napisov tako pomnožilo, da jih je Momm sen v svojem „Corpus Inscriptionum“ že 1032 objavil. Pozneje pa sta jih prinesla lista „Ephemeris epigraphica“ in „Archeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich“ izvestno še vsak več nego sto.

Poslednji dan akvilejske zgodovine je napočil, ko je papež Benedikt XIV. 6. julija 1751. preklical in zatrl akvilejski patrijarhat. Ob enem je papež odvzel nekdanji patrijarški baziliki M. D. v Akvileji nje značaj stolne cerkve, lišil jo celó župnijskega dostojanstva in župnijskega pastirstva ter jo podredil novo imenovani župnijski cerkvi sv. Ivana na trgu, tako da je ta postala župnijska cerkev za svoje in za podložnike poprejšnje stolne cerkve. Ta pa naj bi za večne čase ostala podložna samo papežu in popolnoma neodvisna od goriškega nadškofa.

Skozi 1933 let se je sukala vsa goriška in velik del slovenske zgodovine okoli imena „Akvileja“. L. 1751. pa je to ime utihnilo v svetovni zgodovini, in še v domači, krajni se le redko kedaj čuje.

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

VIII.

Na južni strani zlate Prage se vzdiguje strmo nad bregom Vltave visoka pečina, a močno zidovje, s katerim je okoli in okoli zagrajeno, kaže ti že od daleč, da je tu vojaška trdnjava. Kdor pa je le nekoliko pogledal v preteklost naroda češkega, ta bo žalostno vzkliknil: „To je Višehrad!“ — Pa zakaj žalostno? Zato ker se bode spomenil tolike minule slave. Tu gori je nekdanj vladala modra Libuša ter položila osnovni kamen praškemu mestu; tu gori sta vzprejela Bořivoj in Ljudmila slovenskega apostola svetega Metoda, ko je prišel oznanovat nauk Kristov; ob ti pečini se je tolikokrat razbila sovražna sila, ki je hotela zatreti svobodo in samostalnost naroda češkega. Toda kdo bi naštel vse, kar pravljica in zgodovina vesta povedati o pečini višehradski! In o vsi ti slavi priča danes samó še stara cerkev, ki pa tudi ne kaže več nekdanjega lica svojega. Ni brez pomena, da je za to cerkvijo, na mestu, kjer je nekdanj bilo toliko bujnega življenja, da je tu danes

počivališče mrtvecev. Dvakrat sveta je torej ta zemlja, v katero Čehi danes najrajši polagajo umrše književnike svoje, umetelnike, učenjake in druge slavne može.

Le-sem je pribežal Vinko. Takoj za cerkvijo je obtičal njegov pogled na velikem kamenitem stolpu, ki je prelomljen na dva kosa ležal na tleh. „Prava podoba mojih nad,“ vzdihnil je Vinko in se zamislil.

V tem pride okoli ogla stari grobar, podpre se z lopato in pravi: „Bog Vam daj zdravje, gospod, kaj ste se tako zagledali v ta stolp?“

„E, mislil sem si, čemu neki tu leži. A kakor je videti, davno je že tega, kar se je le-sem zavalil.“

„Oj, davno, davno! Ali Vam ni znano, kaj se pripoveduje o tem stolpu?“

„Ni.“

„Če mi ne boste zamerili, povém Vam jaz. Ubožen kmet je v gozdu sekal drva. Tu pride mimo njega neznan tuj gospod in se jame ž njim pogovarjati. Kmet mu toži nadlogo svojo in kako hudo je pri njem za novce. Gospod mu ponudi obilo denarja, ako mu obljubi ono stvar, ki jo ima doma, pa ne vé za njo. Kmet si misli, ni je prida stvari, da ne bi vedel za njo, in vzame novce. Ali v tem, ko je bil v gozdu, porodil se mu je doma sin, in to je bila tista stvar, za katero on ni védel, da jo ima. Takoj je ugenil, da óni gospod ne more biti nihče drugi, nego sam hudič. In res je bil. Nesrečni kmet povpraša duhovnika, kaj mu je storiti. Duhovnik mu pravi, naj sina Bogu obljubi. Kmet sluša dobri svet. Sin se je izučil za duhovnika in ravno je imel novo mašo peti, ko pride hudič pónj. Premeteni oče mu zavrne, da mu mora še prej prinesiti iz Rima kameniten stolp. Hitro leti hudič v Rim, zadene stolp na rame in takoj se zopet vrne nazaj na Češko. V tem je sin tu-le na Višehradu odpel prvo sveto mašo in ravno je naredil zadnji križ, ko se visoko pod oblaki pokaže hudič s stolpom. Prišel je prepozno, kajti sin je bil že Bogu posvečen. Ves razkačen, da je zamudil obljubljeno darilo, tréšči stolp na zemljo, da se je kar prelomil, in tako leži tu še dan danes.“

Vinku je ta pripovedka presunila srce, kajti takoj je pomislil na usodo svojo in dejal:

„Pač srečen človek, da je še o pravem času odmaševal!“ —

Pavel ni ničesar védel, kaj se je poslednje dni godilo z Vinkom. Imel se je učiti, pa ni utegnil iti pogledat, kaj počenja. Tem bolj se je začudil, ko je danes prišel k Vladivoju in je našel vso rodovino ne-

kako prepálo. Zdenka mu je kar v jedni sapi povedala vse, in mu tožila, kako krivo si je Vinko razlagal njeno prijaznost in skrb, ki jo je imela zánj. Pavel jo je skušal potolažiti, na to pa se je hitro poslovil ter šel iskat izgubljenega tovariša svojega. Stopivši na ulice ni védel, kam bi se obrnil. Praga je velika in če človek tudi vé, kje ima koga iskati, ne bode ga vselej našel. V tem pride mimo njega mlad Poljak, ki je z Vinkom bil dober. Hitro ga Pavel ustavi in vpraša, če ga ni morebiti kje videl.

„Malo prej sem ga srečal na Karlovem trgu. Nič se ni hotel meniti; prav mudilo se mu je. Samó to je rekel, da gre na Višehrad.“

„Hvala Vam! Z Bogom!“ dejal je Pavel in pospešil korake po naznanjeni poti. Na Višehradu je zavil kar takoj na grobje in kmalu je zasledil čudnega tovariša svojega. Stal je pred visoko piramido, na kateri sta bile vsekani besedi „Božena Nemcova“ in družega nič. Zopet „Božena,“ mislil si je Pavel in kakor, da ne bi ničesar védel, oglasi se mu prijazno:

„Zdravo, Vinko, česa tu iščeš?“

Vinko nekoliko osupne, ali hitro se potaji in pravi:

„Zamislil sem se v Boženo Nemcovo. Kako lepo se čita slovenski prevod njene „Babice!“ Reva, imela je prelepih darov, a vendar je bila nesrečna na tem svetu. Tam ji je pač bolje.“

„Vinko, to ni záte. Ti si itak tožnega srca in še zmerom iztikaš, kje bi kaj našel, kar bi te še bolj žalostilo. Pustiva mrtvece in pojdiva med žive; saj sva še mlada.“

To rekši prime Pavel prijatelja za roko, in rad ali nerad, moral je iti ž njim. —

Na konci Karlovega trga je sezidal nekdam češki kralj Karol IV. cerkev in samostan, kamor je iz hrvatskih krajev pozval nekoliko redovnikov glagoljašev, ki so službo božjo opravljali v slovenskem jeziku. Slavni kralj je mislil, da bi se po ti poti jezik slovenski najlože zopet uvédel v cerkev, kakor je bilo za svetega Metoda. Ali v burnih časih po njegovi smrti je propalo toliko lepih naprav in tudi glagoljaši so kmalu izginili iz Prage. Mestu, na katerem so nekdam bivali, pravijo še zmerom „na Slovanéh“, ali danes se v nekdanjem samostanskem poslopji kuha pivo, a na lepem prostornem vrtu se zbirajo ljudje, da jim pri pivu in godbi mine poletni večer.

Solnce je ravno zahajalo, ko sta Vinko in Pavel stopila na vrt. Pri strani sta sedla za prazno mizo in bila sta zopet sama med seboj, kakor nekdam v srečnih dnevih. Imela sta si toliko povedati, kolikor še nikdar ne. Vinko je vérnemu prijatelju do dobrega razkril svoje

srce in odleglo mu je. Ali kaj zdaj? Pri Vladivojevih nikakor ni mogel ostati, imel pa tudi ni, da bi mogel živeti ob svojem. Ugibala sta na vse plati, a bolj ko sta ugibala, bolj sta uvidela, da bo Vinko moral iti iz Prage. Šolsko leto je itak bilo pri kraji in prav nič ga ni zadrževalo. Ali kam naj gre? Kaj, ko bi na Dunaji poskusil srečo? Tam se je že marsikak Slovenec preril s poučevanjem, a našla bi se morebiti tudi druga podpora. Kakor se ob hudi uri časih pretrga oblak in se na nočnem nebu zasveti zvezdica, tako se je Vinku pokazalo malo, malo nade, da morebiti vendar še ni vse izgubljeno. Božene pač ne bo mogel pozabiti; ali Bog vé, kaj še bo. Jaromir še ni sam svoj, in lahko se vse preobrne. Sklep je bil gotov. Godba je že davno utihnila, le tu in tam je sedel še kak pozen gost, a na starodavnem mestnem stolpu je ura ravno odbila polunoč, ko sta se vzdignila Vinko in Pavel. —

Tretji dan potem je Pavel hitro stopal proti železnici, da ne bi zamudil odhajajočega tovariša. Na pragu kolodvorovem je že od daleč zagledal Vladivoja, ki mu miga, naj se podviza. Vinko je ravno oddal svoje stvari, ko je Pavel prisopihal, in zdaj so vsi trije šli v čakalnico, da bi še nekoliko trenutkov bili skupaj. Malo je bilo časa, in vendar je le prav po redkem komu kaka beseda prišla iz ust. Tu pozvoní v drugič. Vinku so solze stopile v oči, molče poljubi zvesta prijatelja, seže jima v roko, in komaj, da je za slovó rekel še te-le besede:

„Z Bogom, Pavle! Z Bogom, Vladivoj! Nič mi ne zamerita! Hvala vama za vse, in če bom mogel kdaj, povrnem vama tolike dobrote.“

„Nikar tako, Vinko, saj naju vendar poznaš. Ne pozabi nas čisto. Piši kaj!“ tolaži ga Vladivoj.

„Piši! Z Bogom!“ zakliče mu poslednjikrat Pavel, ko je v tretjič zazvonilo in se je dolga vrsta težkih voz jela pomikati po gladki cesti železni.

IX.

Listje je odpalo, dnevi so bili kratki, in le časih se je zjasnilo nebo in se je zasvetilo solnce, ki je le slabo grelo, kamor so se ravno uprli njegovi žarki. Tako je bilo na Vseh Svetnikov dan popoludné, ko so ljudje šli na grobe molit za rajnike svoje. Pavel sicer ni imel nikogar svojcev, ki bi v češki zemlji počival, ali šel je, da se sprehodi in da vidi ljudi. Kakor vzpomladi, našel je tudi danes Vladivojeve. Takoj jim je Vinko prišel na misli. Obžalovali so nemilo usodo, ki ga je odgnala iz Prage, in povpraševali so Pavla, če kaj vé, kako se mu na Dunaji godi. Pavel ni imel še nobenega poročila, a sklepal je iz tega, da mu ni najbolje. Tako so se menili, dokler niso prišli v mesto. Tu

se Pavel posloví in gre domóv. Stopivši v sobo, zagleda na mizi zapečateno pismo. Bilo je z Dunaja. Hitro je razpečati in číta:

„Dragi Pavle! Moja usoda je žalostna, in Bog ne daj, da bi bila podoba usodi naroda slovenskega. Naši nasprotniki nas sicer ponižujejo, da je groza, ali mi le vémo, da tako hudo še ni z nami, če tudi je Anastazij baje vso slovensko literaturo pod pázduho prinesel v deželni zbor kranjski. Pač žalostno, da učenec prvega slovenskega pesnika ne pozná več nego dve knjižici iz literature ónega naroda, med katerim živí in iz katerega so vzrastli on in slavni predniki njegovi. Pa pustimo može, ki so očitno zatajili rod svoj. Mnogo bolj me boli, in nikakor ne morem pozabiti, kako nam je óni Poljak pri „češki kroni“ lansko zimo zaničujé očitál, da Slovenci nimamo družega, nego pesen „Naprej“ in glágolski dual. To je pač zlôba, da si je Nemeec ne bi mogel izmisliti večje. Ali kaj nas ti primeri učé? Da nam treba delati in zopet delati. Narod slovenski ni velik, to je res, in sam si nikdar ne bi mogel pridobiti velike veljave v svetu; ali on ima mogočne brate na jugu in na severu in v zlogi ž njimi tudi on ni poslednji, ter je v razvoji vsega slovanstva ravno tako koristen in potreben, kakor vsako najmanjše kolesce v uri.

Pa čemu ti to pišem, saj to vse sam dobro véš. Res je! Ali vidiš, zamislil sem se v lepe dneve, ko sva skupaj bivala in nama je hitro in prijetno potekal čas v pogovorih o narodnih naših potrebah. Kako sem se veselil, da bom kdaj tudi jaz oral narodno ledino, da bom obdeloval vinógrad naroda svojega. Pa vse zastonj! Moja usoda me neusmiljeno preganja, in razkadila se je prav vsaka nada, da bi mogel še kdaj priti do zaželenega smotra. Ljubil sem narod svoj, ljubil sem deklico tako nesebično in čisto, kakor je le kdaj kdo mogel ljubiti, vender oboje moram zapustiti. Zapustiti moram lepo slovensko domovino, „která zdaj ima grob komaj za nas“, kakor poje Preširen. Pa zakaj? me bodeš vprašal. Zato ker tu ne morem dalje živeti. Zaslužka je malo, in ta je slab, a druge podpore nobene. Lepa je sicer Knafljeva ustanova, ali ta je za Kranjce, a ne za Slovence. Ne bom ti pravil, koliko sem trpel, odkar sva se ločila v Pragi. Rad sem trpel, dokler je bilo kaj upanja, da bode bolje. Kar me ošine, kakor grom z vedrega neba, poročilo, da mi je umrl dobri slepi strijc moj. Mala je sicer bila denarna podpora, ki mi jo je mogel naklanjati, ali kaj je bilo to proti velikim duševnim podpori, ki sem jo imel v njem. On me je budil, on me hrabil, in kadar mi je došlo pisemce, katero je on narekoval, bil sem pokrepčan, kakor da sem zaužil od kakega čudodelnega napoja. Zdaj je tudi to minulo. Zdaj sem ves potr; polomljena so krila,

na katerih se je duh moj znal tako visoko povzdigniti. Kakor sem mrtev za narod svoj, tako sem mrtev za vzvišene ideale svoje. Ostala mi je samó še skrb, kako ohranim borno svojo osebo, dokler ne pride čas, da se tudi jaz povrnem v skupno našo mater zemljo. Hvala Bogu, vsaj te skrbi sem se rešil. Šel sem k ruskemu poslancu in ga prosil, naj me vzame med svoje. Prošnja mi je uslišana. Postal sem carski stipendijat v Peterburgu, a kadar ondu dovršim nauke svoje, dobim ruski državljan na Ruskem službo. Če se tudi nikdar več ne vidiva, ohrani me v dobrem spominu, a kadar se srečen povrneš med narod svoj, misli na lepe naše osnove v Pragi. Z Bogom! Presrčno te pozdravlja Tvoj Tebi vsegdar zvesti prijatelj

Vinko.“

To je bila poslednja vest, katero sem vzprejel o blagem prijatelji svojem. Mnogo sem pozneje pozvedoval po njem, toda ves trud moj je bil brez vspeha; niti tega nisem mogel zvédeti, če je sploh še med živimi. A spomin na dragega prijatelja mi je leta in leta živel v srci in nisem se ga mogel otresti prej, da sem spisal te spominske črtice iz nepozabljivih mi dijaških let. Urednik, kateremu sem poslal rokopis svoj, spoznal je v mojem Vinku tudi svojega znanca ter mi je povedal, da je Vinko zdaj gimnazijalni profesor v malem mestu daleč tam nekje v širnih ruskih stepah na evropsko-azijski meji. Nesreča ga je preganjala tudi na tujem in v boji za vsakdanji kruh je moral pozabiti plemenitih osnov, katere je gojil dijak za narod slovenski.

Vinska modrost.

Posnetke priobčuje J. Trdina.

23. Ko se je odtekla voda, zapustil je Stražan Lovrè goro in začel po malem zopet kmetiti. Zemljišča je imel zdaj za sto graščin, ali zdelo mu se je na svetu strašno pusto in žalostno, ker je bil tako sam, brez žené, brez znancev, brez človeka, s katerim bi se mogel kaj pomeniti. Silno se je torej obveselil, ko je zagledal godca Kurenta. Povabil ga je v hišo svojo in pogostil, kar ga je najbolje mogel. Kurent ga vpraša, kako živi. Lovrè velí: Za vse drugo, hvala Bogu, prav dobro, ali toži se mi po društvu, najbolj pa po rodovini, ker nimam nì žene nì otrók. Kurent ga potolaži: V beli Ljubljani je toliko deklet, da roditelji ne vedó, kamo ž njimi. Če hočeš, pojdem précej tja, pa